

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**O původu pojmenování v rozvrhu Platónovy
filosofie**

Markéta Klášterková

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Filozofie

Studijní obor Analytická filozofie a filozofie vědy

Diplomová práce

**O původu pojmenování v rozvrhu Platónovy
filosofie**

Markéta Klášterková

Vedoucí práce:

Mgr. Kryštof Boháček, Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a užila jsem jen uvedených pramenů literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Obsah

1	JAZYK A MYŠLENÍ, ΛΟΓΟΣ.....	5
1.1	Etymologická zkoumání jazyka v dialogu Kratylos	8
1.2	Ontologická východiska zkoumání role jazyka.....	24
1.2.1	Podobenství o slunci (506d8-509c5)	25
1.2.2	Podobenství o úsečce (509d1-511e5).....	26
1.2.3	Podobenství o jeskyni (514a-521b11)	30
1.3	Konvencionalismus a naturalismus v dialogu Kratylos.....	32
1.3.1	Hermogénova pozice a etymologická zkoumání	35
1.3.2	Kratylovo pojetí původu ονομα	40
1.3.2.1	Kratylos v Aristotelově díle.....	43
1.4	Analytický rozbor hlásek a slabik ονομα.....	45
1.4.1	Theaitétos (202e)	48
1.4.2	Sofistés (253a)	49
1.4.3	Polítikos (277e-278d)	51
1.4.4	Filébos (17a-b)	53
1.4.5	Kratylos.....	54
1.4.6	Role slovesa v Platónově konceptu filosofie.....	54
2	ZÁVĚR	64
3	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	66
4	RESUMÉ	68

ÚVOD

Svou diplomovou práci věnuji rozboru problematiky původu pojmenování a rozboru úlohy jazyka především v Platónových dialozích *Kratylos* a *Theaitétos*, okrajově poté v dialozích *Sofistés*, *Polítikos*, *Filébos* a Platónově *Sedmém listu*, nastíním rovněž často opomíjenou problematiku etymologických zkoumání v Platónově díle. Cílem mé práce je ověřit kritická zkoumání Hermogenova konvencionalistického učení a Kratylovy naturalistické pozice často interpretované korespondenčně s tradicí Herakleitovy filosofické tradice. Pracuji především s tradičním výkladem Edmunda A. Wyllera rozboru konvencionalismu, naturalismu a etymologických zkoumání na pozadí ontologického konceptu Platónova díla vycházejícího ze systematického výkladu zásadních podobností středního období o jeskyni, o úsečce a o slunci. Jeho výklad však zanedbává rozsáhlou pasáž etymologických zkoumání a považuje je za pouhou hru bez hlubšího významu, podobnou interpretační tendencí se v případě etymologické části Platónových zkoumání vyznačují i práce Robinsona a Schofielda.

Opačným přístupem k vážnosti etymologických zkoumání se vyznačují především práce Davida Sedleyho. Jedním z negativních závěrů jeho práce je přesvědčení, že slova nenapodobují své objekty na přiměřeném stupni spolehlivosti, a studium etymologie, jakkoliv vážně ho Platón pojímal, tak nemůže být relevantním zdrojem poznání samotných objektů.

Zajímavou alternativu ve výkladu Kratylovy problematiky však nabízí především Rylova škola moderního analytického přístupu zabývající se jmenovitě problémy vztahu mezi pojmenováním a vyslovováním, mezi významy slov a smyslem vět, soustavou pravdivostních podmínek i rolí negace „ne“, interpretace je vedena po linii rozboru materiální – fonetické – roviny hlásek a slabik a epistemickém přínosu idejí spočívající ve výkladu z hlediska slovesného výkladu vyjadřujícího podstatu „dění“.

1 JAZYK A MYŠLENÍ, ΛΟΓΟΣ

Sedley započíná své zkoumání funkce jazyka jakožto média myšlení odkazem na dialog *Timaios*, jazyk je zde vyzdvihován jako nejkrásnější a nejlepší (διατέτακται, τὴν μὲν εἴσοδον τῶν ἀναγκαίων μηχανώμενοι χάριν, τὴν δ' ἔξοδον τῶν ἀρίστων: ἀναγκαῖον μὲν γὰρ πᾶν ὅσον εἰσέρχεται τροφήν διδὸν τῷ σώματι, τὸ δὲ λόγων νᾶμα ἔξω ῥέον καὶ ὑπηρετοῦν φρονήσει κάλλιστον καὶ ἄριστον πάντων ναμάτων. 75 e), protože hlas i sluch v nás byly stvořeny jako základní prostředky filosofie (φωνῆς τε δὴ καὶ ἀκοῆς πέρι πάλιν ὁ αὐτὸς λόγος, ἐπὶ ταῦτα τῶν αὐτῶν ἔνεκα παρὰ θεῶν δεδωρῆσθαι. λόγος τε γὰρ ἐπ' αὐτὰ ταῦτα τέτακται, τὴν μεγίστην συμβαλλόμενος εἰς αὐτὰ μοῖραν, ὅσον τ' αὖ μουσικῆς 47 c). Jazyk a dar mluvené řeči v Platónově filosofii nabývá nejvyšší důležitosti, jedná se o základ a privilegovaný prostředek jeho dialektiky. Obecným rysem dialektiky v Platónových dialozích je interpersonální charakter zkoumání odehrávajícího se v dialogu mezi tazatelem a respondentem. Platón často referuje i k dialogu se sebou samým, vnitřnímu tichému tázání se především prostřednictvím postavy Sókrata, v pozdních dialozích je prý představa interpersonální dialektiky rozvinuta až do představy myšlení o sobě. Rysem lidského myšlení je prý fakt, že jakákoliv artikulovaná otázka v našem podvědomí je tichým vnitřním tvrzením založeným na našem mínění, věrným pravdivým míněním o našem světě disponuje jen božská světová duše, vědění o věčném bytí v podobě tichých „tvrzení“ (λογοι) jsou vypovídána vnitřně sama sobě, (λόγος δὲ ὁ κατὰ ταύτὸν ἀληθῆς γινόμενος περὶ τε θάτερον ὄν καὶ περὶ τὸ ταύτόν, ἐν τῷ κινουμένῳ ὑφ' αὐτοῦ φερόμενος ἄνευ φθόγγου καὶ ἡχῆς, ὅταν μὲν περὶ τὸ αἰσθητὸν γίγνηται καὶ ὁ τοῦ θατέρου κύκλος ὀρθὸς ἰὼν εἰς πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν διαγγείλη, δόξαι καὶ πίστεις γίνονται βέβαιοι καὶ ἀληθεῖς, 37 b) jazyk světové duše však není předmětem Sedleyho zájmu.¹

Autor vylučuje možnost, že by i nejvyšší úroveň myšlení přesahovala jazyk a odkazuje Platónův dialog *Ústava*; předmětem

nejvyššího intelektuálního úsilí je idea Dobra popisovaná metaforicky jako pravdivý intuitivní vhled a ačkoliv v daném přístupu můžeme postrádat porozumění na bázi diskurzivního myšlení, neměli bychom tuto pasáž pojímat jako náhradní či transcendentní způsob lingvistického uchopení způsobu myšlení, ale jako způsob intelektuálního osvětlení transformace způsobu, jakým poznání Dobra dosahujeme. Sedley však zmiňuje, že Platón nikdy netvrdil, že přemýšlíme pouze prostřednictvím vět, v dialogu *Filébos* (38e–39c) nicméně představuje dva způsoby přemýšlení, prvním z nich je přemýšlení ve slovech přirovnávané k práci jakéhosi písaře uvnitř mysli, druhým je obrazné myšlení přirovnávané k dílu malíře uvnitř nás.

„Paměť slučující se s vjemy a stavy s tím spojené podle mého zdání jako by tehdy přímo zapisovaly do našich duší řeči; a kdykoliv tento stav píše pravdu, vznikají v nás jeho působením pravdivé mínění i pravdivé řeči; ale kdykoliv tento náš vnitřní písař napíše nepravdu, vzniknou výsledky opačné proti pravdivým. ... Přijmi tedy také, že se v té době ještě v našich duších vyskytuje ještě jiný pracovník. ... Malíř, který po písaři kreslí v duši obrazy těch řečí.“²

Sedley se snaží prozkoumat otázku, jaký akt činíme v případě, že přemýšlíme ve větách? Ačkoliv prý soudobá gramatika nebyla příliš rozvinutá, Platón reflektoval základy větné stavby a jeho analýzy jazyka ovlivnily pozdější gramatické teorie.³ Napříč dialogy (*Apol.* 17b9–c2; *Symp.* 198b4–5, 199b4–5, 221d7–e4; *Crat.* 425a1–5, 431b3–c2; *Resp.* 601a5–6; *Th.* 206c7–d5; *Soph.* 261e4–262d7) Platón podle autora

¹ SEDLEY, D., *Plato on Language*, str. 214.

² „ἡ μνήμη ταῖς αἰσθήσεσι συμπίπτουσα εἰς ταύτων κάκεινα ἃ περὶ ταῦτ' ἐστὶ τὰ παθήματα φαίνονται μοι σχεδὸν οἷον γράφειν ἡμῶν ἐν ταῖς ψυχαῖς τότε λόγους: καὶ ὅταν μὲν ἀληθῆ γράφῃ τοῦτο τὸ πάθημα, δόξα τε ἀληθῆς καὶ λόγοι ἀπ' αὐτοῦ συμβαίνουσιν ἀληθεῖς ἐν ἡμῖν γιγνόμενοι: ψευδῆ δ' ὅταν ὁ τοιοῦτος παρ' ἡμῖν γραμματεὺς γράψῃ, τάναντία τοῖς ἀληθέσιν ἀπέβη. ... ἀποδέχου δὴ καὶ ἕτερον δημιουργὸν ἡμῶν ἐν ταῖς ψυχαῖς ἐν τῷ τότε χρόνῳ γιγνόμενον. ... ζωγράφον, ὃς μετὰ τὸν γραμματιστὴν τῶν λεγομένων εἰκόνας ἐν τῇ ψυχῇ τούτων γράφει.“

pojímá lingvistický diskurz jako složku dvou hlavních nástrojů: jmen (ονοματα) a deskripcí (ρήματα), úspěšná řeč pak má nejprve vyslovit, že předmět je ten a nadále označit, o jaký se jedná druh (μὲν ὅτι ἐκεῖνὸ ἐστιν, ἔπειτα ὅτι τοιοῦτον *Crat.* 439d8–11). Základním bodem této analýzy je vyslovit úplné tvrzení (λογος), dát mu správné pojmenování a poté ho i správně popsat, bližší postup je rozebrán v Platónově *Sofistovi*, Cizinec z Eleje poznamenává, že spojování pouhého seznamu deskripcí typu „Chodí běží spí.“ či jmen typu „Lev jelen kůň.“ nevytváří konstruktivní tvrzení (262a9–c7). Těmito komentáři se prý Platón blíží představě, že svět je klasifikovatelný svým fungováním v mezích úplných vět neboli gramatickou analýzou. Autor ovšem poznamenává, že termíny typu „jméno“ a „deskripce“, respektive „podstatné jméno“ a „sloveso“, začal fakticky užívat až Aristotelés.⁴

Sedley však považuje za nejasné, proč se Platónova distinkce mezi „jmény“ a „deskripcemi“ týká pouze případu jednotlivých slov a nikoliv však celých frází a s odkazem na Kratylovu pasáž 431b3–c2 (εἰ δὲ ῥήματα καὶ ὀνόματα ἔστιν οὕτω τιθέναι, ἀνάγκη καὶ λόγους: λόγοι γάρ που, ὡς ἐγώμηναι, ἢ τούτων σύνθεσις ἐστιν) zdůrazňující, že tvrzení neobsahují nic než jména a deskripce, mohli bychom proto předpokládat, že Platónův zájem byl soustředěn více na základy logiky než na základy gramatiky, tuto domněnku by navíc potvrzoval fakt, že se nikde nezmiňuje o čemkoliv, co by odpovídalo gramatickým kategoriím, jediným dalším typem slova, kterému je věnováno podrobnější zkoumání je negace „ne“ v dialogu *Sofisté*s (257 b 1–258 c 6) a není překvapivé, že těžištěm dialogu věnovaného analýze nepravdivosti by byla snaha podložit logickou strukturu výpovědi.⁵

Protože pravdivost a nepravdivost jsou vlastnostmi úplných tvrzení, mohli bychom dle autora očekávat, že Platónův zájem o jazyk je soustředěn právě na ně. Ve skutečnosti se nicméně setkáváme především s jeho zájmem o jednotlivá slova. Jedním z důvodů je

³ SEDLEY, D., *Plato on Language*, str. 215.

⁴ SEDLEY, D., *Plato on Language*, str. 215.

bezpochyby zájem o definování jednotlivých termínů ztělesněný v raných dialozích v postavě Sókrata tázajícího se po nutných a úvodních problémech obsahu pojmů spravedlnosti, uměřenosti nebo krásy, neboli toho, čeho jsou slova designáty. Jednou z možných odpovědí na Platónův postup zkoumání může být předpoklad, že jméno obvyklého definienda již v soudobém jazykové prostředí existuje a je úzce spjato s jednotným vhodně vymezeným obsahem nebo s objektem, a proto tážení se po tom, co slovo označuje nabízí vhodnou perspektivu ve snaze objevit jeho skutečný obsah nebo objekt sám, spolu s touto úvahou si však autor klade i otázku po způsobu, jakým slovo vstupuje do našeho slovníku a z jaké pravomoci byl vymezen obsah daných jmen.⁶

1.1 Etymologická zkoumání jazyka v dialogu *Kratylos*

Platón však podle Sedleyho důkladně rozvinul kontext těchto otázek mnohem více, než je mu obecně doznáváno. Celý dialog *Kratylos* je věnován děšifrování jednotlivých slov i postojů a předpokladů, které vedly jejich původní tvůrce v jejich konstruování a ustanovení do soudobé podoby. Sedley zdůrazňuje, že v pracích Platóna, ale i jeho žáka Aristotela se vyskytuje nepřehlédnutelné množství podobných spekulací na to, aby bylo adekvátní shodně s velkým množstvím interpretací podceňovat a marginalizovat význam a váhu etymologických zkoumání obsažených v dialogu *Kratylos*.⁷

Hlavními body Platónových úvah jsou následující – v případě, že slova byla poprvé vyslovována prvními členy lidského pokolení (daný přístup je upřednostňován v dialogu *Kratylos*) nebo božským pokolením (*Tim.* 73 c 6–d 2) anebo kombinací obého, pokusili se uzavřít povahu věcí do jmen. Konstrukce slov se týkala pronikavého zhuštění celistvé zprávy do pár slabik a výsledné obtíže s jejich následným rozšifrováním

---

⁵ SEDLEY, D., *Plato on Language*, str. 215-16.

⁶ SEDLEY, D., *Plato on Language*, str. 216.

vycházely ze závadějících posunů ve výslovnosti a z jiných rušivých elementů, komolení během následujících let, přiměřenými odbornými posudky a technikami však prý mohou být postupně dekodovány, předpokladem je možnost odkrýt skutečné vhledy skrytých významů slov.⁸

Sedley připomíná, že v soudobé společnosti zájem o etymologii slov vzkvétal a byl předmětem mnoha myslitelů, Platón i mimo svůj dialog *Kratylos* dvakrát prokázal svůj zájem o etymologii slova εὐδαιμονία. Slovo pochází ze slov εὖ „dobrý“ a δαίμων, termín označující nižší stupeň božského nebo zprostředkovatele božského. Tvůrci slov, jak Sedley poznamenává, prý museli být zasvěcenými účastníky dvou Platónových vhledů: že osobní štěstí spočívá v držbě vlastního podílu na božském – nesmrtelné rozumové vlohě sídlící v naší hlavě (τῷ δὲ περὶ φιλομαθίαν καὶ περὶ τὰς ἀληθείς φρονήσεις ἐσπουδακότι καὶ ταῦτα μάλιστα τῶν αὐτοῦ γεγυμνασμένῳ φρονεῖν μὲν ἀθάνατα καὶ θεῖα, ἄνπερ ἀληθείας ἐφάπτηται, πᾶσα ἀνάγκη που, καθ’ ὅσον δ’ αὖ μετασχεῖν ἀνθρωπίνῃ φύσει ἀθανασίας ἐνδέχεται, τούτου μηδὲν μέρος ἀπολείπειν, ἅτε δὲ αἰεθραπεύοντα τὸ θεῖον ἔχοντά τε αὐτὸν εὖ κεκοσμημένον τὸν δαίμονα σύνοικον ἑαυτῷ, διαφερόντως εὐδαιμόνα εἶναι. *Tim.* 90 b–c), druhým ohledem je rovina politická, ve které zákony politické instituce přebírají roli daimonů jako jednajících prostředníků božské inteligence (ἄρχοντας ταῖς πόλεσιν ἡμῶν, οὐκ ἀνθρώπους ἀλλὰ γένους θειοτέρου τε καὶ ἀμείνονος, δαίμονας, οἷον νῦν ἡμεῖς δρῶμεν τοῖς ποιμνίοις καὶ ὄσων ἡμεροὶ εἰσιν ἀγέλαι: οὐ βοῦς βοῶν οὐδὲ αἴγας αἰγῶν ἄρχοντας ποιοῦμεν αὐτοῖσί τινας, ἀλλ’ ἡμεῖς αὐτῶν δεσπόζομεν, ἄμεινον ἐκείνων γένος. *Leg.* 713 d).⁹

Toto dvojí vysvětlení εὐδαιμονία není potřeba nahlížet jako alternativní nebo protichůdná vysvětlení původu slov, protože podle *Kratyla* slova nejlépe konstruovaná dosáhnou výsledku právě kombinací celých souborů navzájem komplementárních zpráv. Slovo „slunce“ ἥλιος v sobě zahrnuje přinejmenším tři různé významy (409 a 1–6): ἀλίζειν – shromažďuje lidi na jedno místo, εἰλεῖν ἰών – chodí dokola (kolem země),

⁷ SEDLEY, D., *Plato on Language*, tamtéž.

⁸ SEDLEY, D., *Plato on Language*, str. 216-17.

αίολεϊν – „zpestřuje“ to, co se rodí ze země. Ačkoliv se etymologická zkoumání jeví soudobým čtenářům jako neplausibilní, nemáme důvod považovat Platónův zájem o jejich rozšifrování za pouhou hru, jedná se o vážná pojednání, ačkoliv to nutně neznamená, že bychom Platónovu teorii opírali o autoritu tvůrců jmen. Platón zdůrazňuje, že ačkoliv mnoho jejich nových slov nabízí skutečný vhled především v otázce povahy božského, rozhodně nejsou se samozřejmostí přijímána jako důvěryhodná součást hlavního řeckého etického slovníku, ze Sókratových úst proto v pasáži (*Crat.* 438d-439b9) slyšíme, že bychom vědění měli nabývat skrze věci samé více než skrze jejich pojmenování a etymologické studie, protože soudobý existující slovník řecké terminologie se již nachází ve stadiu charakteristickém systematickým neporozuměním původnímu záměru tvůrců jmen¹⁰ a implicitně postrádá zájem o rozpoznání existujících trvalých hodnot. Sedley však upozorňuje, že tento závěr neznamená, že by se filosofie měla vzdát problematiky užívání jazyka, neměly bychom však zakládat pravdivost věty na schopnosti rozšifrovat významy jednotlivých jmen.¹¹

Platónův Sókratés odhaluje i způsob jakým zachází s jazykem, Jméno (ονομα), často ekvivalentně chápáné jako „slovo“ a znázorňující podstatná jména a přídavná jména, je nástrojem s dvojí funkcí v komunikaci (388b13-c1): poučuje a rozebírá jsoucnost (ὄνομα ἄρα διδασκαλικόν τί ἐστίν ὄργανον καὶ διακριτικὸν τῆς οὐσίας ὡσπερ κερκίς ὑφάσματος). Poučování je v Platónově konceptu spojeno více s teleologickými principy, funkcí jména je dospět k nejvyššímu dobru, kterého můžeme dosáhnout pouze poznáváním filosofických pravd, autor se odkazuje na pasáž 390c-d, pouze dialektik totiž umí se jmény zacházet náležitě (νομοθέτου δέ γε, ὡς ἔοικεν, ὄνομα, ἐπιστάτην ἔχοντος διαλεκτικὸν ἄνδρα, εἰ μέλλει καλῶς ὀνόματα θήσεσθαι). Dokonce i

---

⁹ SEDLEY, D. *Plato on Language*, str. 217.

¹⁰ Zajímavou perspektivou se vyznačuje rovněž práce „... I argue that the etymologies present a fundamental challenge to the view that language can be independent of metaphysical commitments. The etymologies demonstrate that names disclose the opinions or beliefs that the original makers of names had about nature without revealing whether these opinions are true or false.“ BAGWELL, G., *A Study of Plato's Cratylus*, str.7.

¹¹ SEDLEY, D. *Plato on Language*, str. 217.

v případě, že některá jména dosáhnou tohoto vyššího cíle, jedná se nicméně stále o mezní naplnění míry úspěšnosti reference. Můžeme prý proto říci, že z Platónova úhlu pohledu jestliže jméno je pojímáno jako koncentrovaná povaha věcí, cílem je zprostředkovat bytí věcí, jestliže toho cíle nedosáhnou, funkcí jmen je pak sloužit jako praktické označky v každodenním diskurzu, což není jejich skutečnou rolí, jak se dočítáme na počátku *Timaia*, jazyk je totiž určen primárně pro filosofii, v duchu Platónovy filosofie je nicméně určen i pro komunikaci na stupni, který se pouze blíží ideálnímu.

Druhou funkcí jména těsně spjatou s první je rozebírání jsoucnosti, které je povahou tako filosofickou disciplínou, jménem je rozbírána jsoucnost objektu, objekt je popisován a odlišován o od ostatních, koncept jsoucnosti samé (οὐσία) náleží větší sémantické spektrum a ideální funkce jména jakožto „rozebírání jsounosti“ je paradigmaticky reprezentována pouhým vrcholkem celého spektra, zbývající pole je pokryto funkcí jména blížící se více či méně danému ideálnímu vzoru užití.¹²

Podle teorie předložené dialogem *Kratylos* jakýkoliv jednotný řetězec zvuků který (a) byl připsán jisté věci a (b) deskriptivně vybírá, která věc je způsobilá nosit své jméno. Samozřejmě mohou existovat dvě či tři jména pro stejnou věc – a napříč jazykovým spektrem samozřejmě také existují. Co však tato jména kvalifikuje jako správná pojmenování jedné věci? Platónovou první odpovědí by prý bylo, že všechna jména participují na totožné ideji. Tato idea však není podstatou pojmenované věci, je prý ideou jejího jména.¹³

Sedley nabízí příklad o výrobě stolu, pokud by řemeslník nechtěl vyrobit stůl ale jeho jméno, musíme si uvědomit, že jména sama jsou výtvořky a vyžadují specifickou znalost, aby byla vyrobena správně a fungovala v jazykovém prostředí. Metafysika je aplikována při výrobě jmen obdobně jako truhlářova znalost, tak jako existuje idea stolu,

¹² SEDLEY, D., *Plato on Language*, str. 218.

existuje idea jména, kterou musí tvůrce jména ovládat a přistupovat k ní speciálním způsobem. Taková idea pak může nalézt své materiální ztělesnění ne v kusu dřeva, ale v látce, která jménu odpovídá, materiálním ztělesněním je zvuk – hláska. Každý jazyk užívá odlišný systém hlásek podobně jako truhlář může libovolně užívat různé druhy dřeva. Podobně jako je minimální podmínkou pro existenci stolu, že v jistém rozsahu naplní funkci, která je obsahem ideje stolu, je i minimální podmínkou pro existenci jména to, že i jméno dokáže v jistém rozsahu naplnit funkci obsaženou v plném rozsahu ideje jména, v daném případě se jedná o dvojí funkci – poučovat a rozebírat jsoucnost, a tak jako je druhová idea stolu rozpoznatelná v množství svých podob, vyskytuje se i druhová idea jména v mnoha podobách všech jmen našeho slovníku (*Crat.* 389d4–390a).¹⁴

„ἄρ' οὖν, ὧ βέλτιστε, καὶ τὸ ἐκάστῳ φύσει πεφυκὸς ὄνομα τὸν νομοθέτην ἐκεῖνον εἰς τοὺς φθόγγους καὶ τὰς συλλαβὰς δεῖ ἐπίστασθαι τίθεναι, καὶ βλέποντα πρὸς αὐτὸ ἐκεῖνο ὃ ἔστιν ὄνομα, πάντα τὰ ὀνόματα ποιεῖν τε καὶ τίθεσθαι, εἰ μέλλει κύριος εἶναι ὀνομάτων θέτης; εἰ δὲ μὴ εἰς τὰς αὐτὰς συλλαβὰς ἕκαστος ὁ νομοθέτης τίθησιν, οὐδὲν δεῖ τοῦτο ἀμφιγνοεῖν: οὐδὲ γὰρ εἰς τὸν αὐτὸν σιδήρον ἅπας χαλκεὺς τίθησιν, τοῦ αὐτοῦ ἕνεκα ποιῶν τὸ αὐτὸ ὄργανον: ἀλλ' ὅμως, ἕως ἂν τὴν αὐτὴν ἰδέαν ἀποδιδῶ, ἕαντε ἐν ἄλλῳ σιδήρῳ, ὅμως ὀρθῶς ἔχει τὸ ὄργανον, ἕαντε ἐνθάδε ἕαντε ἐν βαρβάροις τις ποιῇ. ἢ γάρ“

Jakkoliv přemrštěně by nám prý toto rozšíření idejí může znít, můžeme této teorii uznat vlastní hodnotu, tak jako jsou stoly na celém světě podobné, podobají se sobě i jména pro ně v mnoha jazycích („stůl“,

¹³ SEDLEY, D., *Plato on Language*, str. 218.

¹⁴ SEDLEY, D., *Plato on Language*, str. 218-219.

„table“, „Tisch“, „tavolo“, aj.) participující na totožné ideji jména stolu. Všechna jména zastávají totožnou funkci, jmenovitě nás řídí ohledně toho, jak vymezit jsoucnost stolu tím, že nám říkají, co to stůl je, tvůrci jmen se navíc musí ptát sami sebe, jaká je obecná funkce jména a následně jakým způsobem konkrétnímu jménu rozumíme.¹⁵

Řeční tvůrci jmen vycházeli při pojmenování člověka ze specifického uchopení jeho bytí, pojímali ho jako stvoření obdarované schopností vidět a rozumem, jméno má kódovat schopnost reflektovat to, co člověk vidí. Ačkoliv se Platón nezabýval detailně cizími jazyky, vyjasnil, že bytí objektů může být úspěšně uchopeno jménem, a to více než jedním způsobem, je proto bezpochyby možné, že pojmenování ostatních jazyků pro „člověka“ může v souvislosti s užíváním odlišného hláskového systému jako materiálu pro tvoření slov užívat systém hlásek za účelem rozpoznávání objektu, které se ovšem neodehrává na bázi rozumu ale na bázi odlišovacích znaků – například vzpřímeného postoje, politického postavení nebo jiného odlišujícího rysu podobného druhu. V Platónově terminologii (394c1–9) by v tomto případě všechna tato jména disponovala stejnou silou (δύναμις) a indikovala by (δηλουειν) a označovala by (σημαίνειν) stejnou věc. Všechny tyto výrazy by byly různými variantami stejného druhu participace na totožném druhu ideje jména.¹⁶

Platón nám prý důkladně představuje prostředky, díky kterým jména úspěšně označují objekty, jména jsou zvukové obrazy a dosahují své síly v přesnosti významu především prostředky obrazné podobnosti označovaných objektů. Jestliže bychom se snažili analyzovat jméno sestupně až do jeho nejmenších částí, nejprve bychom zjistili, že tato zobrazení v hláskách zacházejí s jazykovými deskripcemi ne pouze jako předchozích příkladech typu εὐδαιμονία nebo ανθρωπος, Platón podobným způsobem rozebírá nespočet jiných příkladů. Genialita tvůrců jmen spočívá ve schopnosti koncentrovat každou deskripci do stručné a chytlavé skupiny slabik, které jsou schopné dostat se do oběhu mezi

¹⁵ SEDLEY, D., *Plato on Language*, str. 219.

¹⁶ SEDLEY, D., *Plato on Language*, str. 219.

uživatele jazyka. Jestliže prý podrobíme zkoumání části slov, ze kterých je deskripce složena, zjistíme, že každá jejich část je rovněž stlačenou nebo rovněž zašifrovanou deskripcí. Takto bylo prý například vybráno slovo δαίμων jako součást εὐδαίμονια ve významu „ten, který ví“, δαίμων (*Crat.* 398b5–c4). Analogie vizuální obraznosti spočívá v analyzování souboru obrazů v jeho částech (typu ruce) a částech daných částí (prsty, palec apod.), případně v případě obrazu, analýza dosáhne úrovně jedinečné kombinace barev, ze které jsou poskládány nejmenší části a rovněž i v analýze jména můžeme případně dosáhnout jednotlivých hlásek tvořících nejjednodušší významovou jednotku.¹⁷ Obdobně jako obraz tvoří barvy se manifestuje i přímý druh podobnosti, jakou disponuje významová rovina ve zhuštěných deskripcích. Barvy jsou přímými nápodobami primárních viditelných kvalit objektu, analogicky i základní zvuky jazyka, hlásky, jsou nápodobami primárních vlastností jako tekutost, pevnost, tvrdost, rozlehlost a obdobně. Tak jako v obrazech i v jazyce nápodoba je udržovaná v sestupné tendenci rozboru nejmenších částí, povaha nápodoby se ovšem mění na nejnižší úrovni v prvotní nepřenositelnou podobnost.¹⁸

Jméno, obdobně jako obraz, je promyšlenou podobností, zatímco obraz je viditelnou podobností, která je docílena v zachycení viditelných vlastností objektu, jméno disponuje podobností akustickou, která je dosažena zachycením „bytnosti“ objektu, označením toho, co daný objekt je. V obou případech je Platón svolný uznat, že podobnost je často nedokonalá, je nicméně rovněž přesvědčen, že nápodoba zůstává nápodobou jednoho objektu, bez ohledu na to, zdali se jedná o úplnou a přesnou podobnost či částečnou nebo dokonce zavádějící. Minimálním měřítkem pro to, aby se řetězec zvuků zdál být jménem něčeho jsou podmínky: (a) jméno musí být tvůrcem uváženě připsáno (τιθησθαι ΤΙΘΕΣΘΑΙ) specifickému objektu, (b) jméno ovládá alespoň podstatný stupeň podobnosti objektu, kterému bylo připsáno, v případě, že nevládne plnou

¹⁷ SEDLEY, D., *Plato on Language*, str. 219-220.

¹⁸ SEDLEY, D., *Plato on Language*, str. 220.

a přesnou podobností.¹⁹ Tato teze podobnosti byla v dialogu *Kratylos* poprvé představena jako teze naturalismu vyložená ve své krajní podobě Platónovým dřívějším učitelem Kratylem ve znění – každé věci náleží jméno od přirozenosti (φύσει). V Kratylových očích to znamená, že jméno musí dokonalým způsobem shrnout přirozenost věci, jinak selhává ve své funkci jména. Na počátku dialogu jiný účastník rozmluvy, Hermogénés, tvrdí v opačném smyslu, že jediným faktorem, který ovlivňuje vazbu jména a věci je pouze předem rozhodnutá konvence, v případě, že by bylo konvencí ustanoveno rozhodnutí o užití jmen „člověk“ a „kůň“, stejně tak bychom mohli nazývat člověka „koněm“ a koně „člověkem“ (385a6–b1). Platónův mluvčí Sókratés Hermogénovi oponuje argumentem, že jména jsou nástrojem, který má poučovat, a vyžadují proto odborné vytváření. Sedley ovšem namítá, že porozumíme-li jménu ανθρωπος „člověk“ jako odlišné jsoucnosti lidského pokolení i záměru tvůrce jmen zachytit a zprostředkovat lidskou rozumnost výběrem tohoto konkrétního slova, nemůžeme prý nadále sdílet Hermogénův úsudek, že totožný řetězec zvuků by mohl být rovněž vhodně připsán ne-rozumnému stvoření jako je kůň.²⁰

V závěru dialogu Sókratés rozvíjí Hermogenovu verzi jazykového konvencionalismu (433e2–434a3), Sedley však odmítá interpretační pozici pro oslabení námitek vůči Hermogenovi opřenu o pasáž *Sedmého listu*, 343b1–2.

„A co se týče jména, žádná věc nemá jméno stálé a nic nebrání, aby to, co se teď nazývá kulaté, nebylo nazváno přímým a přímé kulatým, ale věc sama nebude tím pro ty, kdo to jméno změní a budou užívat opačného, o nic méně stálá.“

¹⁹ SEDLEY, D., *Plato on Language*, str. 220.

²⁰ SEDLEY, D., *Plato on Language*, str. 220.

Autor se odvolává na závěrečný oddíl dialogu *Kratylos*, ve kterém Sókratés přiznává Hermogénovi z hlediska proměnlivého a přibližného způsobu, jakým jména označují své objekty, že existuje prostor pro jistý prvek konvence v zájmu zajištění významu, tato pasáž však prý bývá často přeceňována, role konvence je totiž přiznávána pouze ve dvou případech. Prvním jsou slova vyznačující se stejným počtem vhodně ale i nevhodně znějících hlásek, kupříkladu (434b10–435b3) slovo σκληροτήρ, „tvrdost“, zprostředkovává tvrdost hláskou „K“ ale i jemnost hláskou „L“, zbylé hlásky jsou pro účely diskuze chápány jako bezvýznamné a Sókratés připouští, že opustit tento mrtvý bod můžeme jen za pomoci konvence. Označení σκληροτήρ může být vázáno a vysvětleno pouze pokud se budeme snažit zjistit, jaké předměty při výrobě slova měly být termínem označovány. Sedley upozorňuje, že se Sókratés nezaobírá možnostmi, že se v jazyce vyskytnou analogické případy slov obsahujících převážně nevhodné hlásky, kterým by bylo nezbytné připsat daná jména čistě na základě konvence.²¹

Druhý příklad vhodného užití pojmenování opírajícího se o pouhou konvenci je zmiňován v souvislosti se jmény čísel (435b3–c2). Sókratés považuje konveční přístup za potřebný, přestože nedokáže nahradit podobnost, dokáže ji podložit (ἐπειδὴ δὲ ταῦτα συγχωροῦμεν, ὧν Κρατύλε—τὴν γὰρ σιγὴν σου συγχώρησιν θήσω—ἀναγκαῖόν που καὶ συνθήκην τι καὶ ἔθος συμβάλλεσθαι πρὸς δῆλωσιν ὧν διανοοῦμενοι λέγομεν 435b). Pojmenování čísel je skvělou ukázkou významného postavení autority označování, limitovaným počtem jmen totiž můžeme konstruovat nekonečný počet jedinečných pojmenování založených na rozboru svých složek. Sókratés netvrdí ani nepopírá, že každá složka daného souboru čísel vyžaduje vlastní označení nápodobou svého objektu, uznává ovšem, že je to možné, role konvence je prý nezbytná v případě vyšších čísel, ta nemohou přesně napodobovat své objekty tak, jak to činí čísla základní, kdyby ano, číslo 1000 by mělo obsahovat 1000 hlásek, musíme prý proto spolu se základními čísli přijmout i soubor

²¹ SEDLEY, D., *Plato on Language*, str. 220-221.

pravidel, který zajistí možnost systematickou surjekci čísel na své objekty. Povaha tohoto Platónova ústupku podle Sedleyho především potvrzuje – nikoliv podkopává – stále dominující požadavek podobnosti jako hlavního východiska označování v předloženém obrazném sémantickém modelu nauky o významu slova.²²

Jedním z negativních závěrů je skutečnost, že slova nenapodobují své objekty na přiměřeném stupni spolehlivosti, a studium etymologie tak nemůže být relevantním zdrojem poznání. Jaká je však povaha požadavku správné definice? Pokud se vrátíme k problematice rozeznání stupně důvěryhodnosti dialektického poznání, není zcela jasné, jak je vymezen koncept ideální definice slova, můžeme se proto prozatím nejprve vydat cestou zkoumání definice konkrétní věci dříve než definice slova. V pasáži dialogu *Charmidés* se můžeme setkat s Platónovou definicí pojmu σωφροσύνη (vůň δὲ πανταχῆ γὰρ ἠπτώμεθα, καὶ οὐ δύναμεθα εὐρεῖν ἐφ' ὅτῳ ποτὲ τῶν ὄντων ὁ νομοθέτης τοῦτο τοῦνομα ἔθετο, τὴν σωφροσύνην 175b2–4).²³ Jestliže se však snažíme zkoumat daný problém z jiné perspektivy, je obtížné vystihnout daný intelektuální cíl v případě, že disponujeme nedokonalým nástrojem jazyka, musíme proto začít zvažovat samo myšlení na úrovni jazyka v jeho struktuře i obsahu, ačkoliv se Platón výslovně nezastává konvencionální pozici ve snaze přesně uchopit význam či extenzi slova. Sedley užívá příklad definienda Platónova dialogu *Ústava* – spravedlnost. Spravedlnost je termínem běžně užívaným při potřebě uškodit nepříteli, Sókratovým záměrem je ukázat, že poškození nepřítelů by za žádných okolností nemělo být považováno za spravedlivé (εἰ ἄρα τὰ ὀφειλόμενα ἐκάστῳ ἀποδιδόναι φησὶν τις δίκαιον εἶναι, τοῦτο δὲ δὴ νοεῖ αὐτῷ τοῖς μὲν ἐχθροῖς βλάβην ὀφείλεσθαι παρὰ τοῦ δικαίου ἀνδρός, τοῖς δὲ φίλοις ὠφελίαν, οὐκ ἦν σοφὸς ὁ ταῦτα εἰπών. οὐ γὰρ ἀληθῆ ἔλεγεν: οὐδαμοῦ γὰρ δίκαιον οὐδένα ἡμῖν ἐφάνη ὄν βλάπτειν. 335e). Sókratés v dialogu poukazuje na skutečnost, že slova mohou mít velice odlišný význam, vytrhneme-li je z kontextu, v jakém jsou konvenčně používána, viz. čtvrtá kniha dialogu

²² SEDLEY, D., *Plato on Language*, str. 221-222.

Ústava, a používáme je současně – v případě pojmu spravedlnosti – pro oba případy harmonie mezi třemi částmi města ale i třemi částmi duše. Podobnou problematiku, jak Sedley poukazuje, můžeme nalézt i dialogu *Ménon*, (καὶ τίνα τρόπον ζητήσεις, ὦ Σώκρατες, τοῦτο ὃ μὴ οἴσθα τὸ παράπαν ὅτι ἐστίν; ποῖον γὰρ ὧν οὐκ οἴσθα προθέμενος ζητήσεις; ἢ εἰ καὶ ὅτι μάλιστα ἐντύχοις αὐτῶ, πῶς εἴσῃ ὅτι τοῦτό ἐστιν ὃ σὺ οὐκ ἤδησθα. 80d) *Ménon*ův paradox spočívá v otázce, jakým způsobem můžeme rozpoznat, že jsme našli hledanou věc, pokud ji doposud neznáme, Sókratés problém řeší odkazem na vědění vlastní každé duši před jejím příchodem na svět, které tvoří předpoklad snazšího rozpoznání zapomenutého poznání v případě, že se setkáme i s jeho nedokonalým obrazem. Sedley nicméně poznamenává, že Platónova sémantická teorie byla potenciálně základem pro alternativní či komplementární odpověď. Slova, podobně jako obrazy, nabývají korespondence s věcmi dvěma způsoby, aktem připsání věci a schopností napodobit věci ve významném rozsahu. Neexistuje podmínka, kterou by Platón Sókratovými ústy ukládal jménu povinnost být zcela přesným zobrazením objektu, aby jméno nabylo a udrželo si svoji funkci správné reference, nejsme proto dokonce ani zavázáni předpokládat, že původní tvůrci jmen nebo mlučící jazyka užívající slova úspěšně disponují plným porozuměním svým objektům, které by nám poskytovalo možnost vymezit slovo s naprostou přesností, není tím nicméně ohrožena schopnost slova referovat ke svým objektům ani možnost dosažení jejich definice.²⁴

Otázkou prý zůstává, proč by měl okruh termínů jako „spravedlnost“, „statečnost“, „krása“ nebo „dobro“ doposud existujících v přirozeném řeckém jazyce, vyznačovat dokonce i předběžný náčrt významného pole skutečnosti či proč bychom měli předpokládat, že podobně, jako je vhodné důvěřovat tomu, že jména čísel mapují skutečná čísla, můžeme důvěřovat i mnohem kontroverznějším jménům ctností. Platónovu odpověď na toto téma podle Sedleyho nejlépe ilustruje obecně přijímaná interpretace teorie rozvzpomínání, podle které všichni

---

²³ SEDLEY, D., *Plato on Language*, str. 222.

disponujeme před zrozením na svět věděním o idejích, ze kterého jistým způsobem čerpáme během našich životů, umožňuje nám všímat si předem daných konceptů jako velikost, malost, dobro a spravedlnost a skýtá nám tak možnost ho znovu nabývat (πρὸ τοῦ ἄρα ἄρξασθαι ἡμᾶς ὁρᾶν καὶ ἀκούειν καὶ τᾶλλα αἰσθάνεσθαι τυχεῖν ἔδει που εἰληφότας ἐπιστήμην αὐτοῦ τοῦ ἴσου ὅτι ἔστιν, εἰ ἐμέλλομεν τὰ ἐκ τῶν αἰσθήσεων ἴσα ἐκέῖσε ἀνοίσειν, ὅτι προθυμεῖται μὲν πάντα τοιαῦτ' εἶναι οἷον ἐκείνο, ἔστιν δὲ αὐτοῦ φαυλότερα. *Phd.* 75b4–9). Počátkem znovunabývání našeho původního vědění má být právě učení se slovníku a jestliže se Platón ve své pozdní práci snaží systematicky zmapovat kategorie a podkategorie skutečnosti „podle pojmových druhů na přirozené členy“ (τὸ πάλιν κατ' εἶδη δύνασθαι διατέμνειν κατ' ἄρθρα ἢ πέφυκεν, καὶ μὴ ἐπιχειρεῖν καταγνύναι μέρος μηδέν, κακοῦ μαγείρου τρόπῳ χρώμενον *Phaedr.* 265e), můžeme prý podle autora interpretovat tento jeho podnět jako inspiraci řeckým slovníkem, i kdyby jeho záměrem bylo v rámci přesnosti rozšířit a pročistit dosavadní terminologii.²⁵ Základní tezí dialogu *Kratylos* stále zůstává, že jméno je nástrojem rozdělujícím jsoouco, této funkce slov Platón využívá, ačkoliv jména nejsou dokonalými obrazy věcí, stále totiž bez ohledu na danou kulturu a její jazyk existuje objektivní idea jména, kterou každý jazyk vtěluje do hlásek, které reflektují a potvrzují Platónovy přesvědčení, že náš jazyk kromě své pravděpodobně často špatně užívané funkce „rozdělovat jsoouco“ má především objektivně předurčenou strukturu, která je od počátku isomorfní struktuře skutečnosti.²⁶

Jedna ze zřejmých námitek vůči tomuto postoji spočívá přímo v jádru řeckého jazyka, jehož slovník se může jevit jako příliš úzký k tomu, aby mohl korespondovat s věcmi, a aby tak mohl činit „rozdělování“ v rámci jazyka odpovídající „rozdělování jsoouca“ samotného. Sedley připomíná Démokritovu snahu poukázat na souvztažnost jazyka a skutečnosti, ale i jeho upozornění na problematiku víceznačnosti

²⁴ SEDLEY, D., *Plato on Language*, str. 222.

²⁵ SEDLEY, D., *Plato on Language*, str. 223.

²⁶ SEDLEY, D., *Plato on Language*, str. 223.

pojmenování, v řeckém jazyce se vyskytovalo množství jmen označujících jedinou věc či jedno jméno náležející více věcem (B26DK). Platón se však prý problematikou synonym nezaobírá a prezentuje ji jako ohnisku zájmu sofistů Prodika, samozvaného odborníka ve zkoumání „správného užití jmen“. V Platónových dialozích se můžeme setkat s častým Prodikovým zkoumáním sémantického rozdílu mezi synonymy, ovšem znamením marginality této problematiky může být právě to, že byla k vážnému zkoumání svěřena právě Prodikovi.²⁷

Jestliže jsou dvě slova skutečnými synonymy, koreferují a jsou plně zaměnitelná v daném jazykovém kontextu, mapování skutečnosti jazykem nemůže být ohroženo a nezpronevříme se žádnému principu, pokud jeden objekt bude mít více jmen, ačkoliv tato jména nemusí být totožná v rovině smyslu (např.: „Holandsko“ a „Nizozemsko“), takto bychom prý mohli dostatečně odůvodnit skutečnost, proč Platón věnoval otázce synonymity tak málo prostoru a nevymezil jí prostor ve svém názvosloví podobně jako v případě pojmů „ideje“, „vědění“, „rozum“ aj.²⁸

Autor zdůrazňuje, že je přínosné povšimnout si i Prodikova způsobu zacházení se jmény, které často postrádá zdůraznění roviny bytostné jednoty základního konceptu. V dialogu *Protágoras* kupříkladu Sókratés přinejmenším hypoteticky hájí tezi, že všechny hodnoty lze poměřit na rovině „libého“ a „útrpného“ a ukazuje se, že setrávat na Prodikově snaze sémanticky rozlišovat mezi „libým“, „milým“ a „radostným“ je bezvýznamné (τὴν δὲ Προδίκου τοῦδε διαίρεσιν τῶν ὀνομάτων παραιτοῦμαι: εἴτε γὰρ ἡδὺ εἴτε τερπνὸν λέγεις εἴτε χαρτόν, εἴτε ὀπόθεν καὶ ὅπως χαίρεις τὰ τοιαῦτα ὀνομάζων, ὧ βέλτιστε Πρόδικε, τοῦτό μοι πρὸς ὁ βούλομαι ἀπόκριναι. γελάσας οὖν ὁ Πρόδικος συνωμολόγησε, καὶ οἱ ἄλλοι. 358a5-b2). Sedley se domnívá, že z Platónova pohledu jména jsou úspěšná v designování objektů, přestože nejsou synonymní, protože všechna participují na ideji jména svým vlastním náležitým způsobem.²⁹

²⁷ SEDLEY, D., *Plato on Language*, str. 223.

²⁸ SEDLEY, D., *Plato on Language*, str. 223-224.

²⁹ SEDLEY, D., *Plato on Language*, str. 224.

Mohli bychom očekávat, že se Platón bude zajímat více o opačný případ – víceznačnost jediného slova – alespoň bereme-li v ohled Aristotelův zájem v této oblasti zkoumání, doklady je však v dialozích velice obtížné vyhledat, a můžeme se proto podle autora domnívat, že otázce nejednoznačnosti slov ideologicky oponoval. Platón uvažoval o skutečnosti jako rozdělitelném jsoucnu, každá část zapadá mezi jisté rody a druhy a poddruhy a jakékoliv dva dané rody, kupříkladu dva druhy šílenství – dva druhy odborného posouzení –, je možné formálně rozlišit za pomoci definice, zachytit jejich vzájemný vztah je možné pouze dialekticky. Platón se podobným druhem víceznačnosti samozřejmě zabývá, jedním z hlavních zájmů jeho raných dialozích je Sókratův požadavek definice jednotného vidu, který je příčinou stejného pojmenování věcí (*Euthyphr.* 6d–e), či hledá metafyzický princip pojmenování skupiny jednotlivin spodající pod jednu ideu (*Resp.* 596a). Zdá se však, že tento přístup s sebou přináší jednoznačnou tezi: že každé jméno vybírá jednotnou skutečnost ve všech svých výskytech, dokonce i když tato skutečnost je rodem obsahujícím různé odlišnosti. Sedley upozorňuje, že ačkoliv Platón měl mnoho příležitostí rozlišovat mezi dvěma či více významy totožného slova, systematicky v této úloze selhává. Zdá se, že se této úloze blíží na začátku dialogu *Sofistés*, kde se hlavní mluvčí Cizinec z Eleje snaží spolu s Theaitétem nalézt definici „sofisty“ (218c1–5).

„...Nyní totiž je, pokud jde o tento pojem, tobě a mně společným majetkem toliko jeho jméno, kdežto činnost, pro kterou to jméno dáváme, máme možná v mysli každý zvlášť sám pro sebe; avšak vždy a při všem je třeba, aby byla zjednána dohoda spíše o věci samé prostřednictvím výkladů nežli o samotném jméně bez výměru. ...“³⁰

³⁰ „καὶ ἐμφανίζονται λόγῳ τί ποτ' ἔστι. νῦν γὰρ δὴ σύ τε κἀγὼ τοῦτου πέρι τοῦνομα μόνον ἔχομεν κοινῆ, τὸ δὲ ἔργον ἐφ' ᾧ καλοῦμεν ἑκάτερος τάχ' ἂν ἰδίᾳ παρ' ἡμῖν αὐτοῖς ἔχοιμεν: δεῖ δὲ αἰε

Tímto metodologickým prohlášením Platón přiznává předpoklad, že rozdílní mluvčí mohou příležitostně rozumět totožnému slovu odlišně, ale se zkoumáním přestává příliš brzy na to, aby přiznal, že definiendum může nést dva či více odlišných lexikálních významů, jeho cílem není sdílet běžný jazyk, ale skrze jazyk a dialektiku dosáhnout porozumění jazykem designovaných objektům.³¹ V celém Platónově díle se setkáváme pouze s jedinou explicitní zmínkou ohledně vyřešení problému víceznačnosti slova. Jedná se o sofisma založené na dvojznačném užívání slova *μανθάνειν* ve významu „učit se“ či „chápat“, Sókratés odpovídá následovně (277e3-278a7):

„Nejprve totiž, jak tvrdí Prodikos, je třeba se poučiti o správném významu jmen; v tomto smyslu právě ti ukazují tito dva cizinci, že jsi nevěděl, že lidé užívají slova „učiti si“ (*μανθάνειν*) jednak o tom, když někdo, kdo zpočátku nemá žádnou znalost o nějaké věci, potom později nabývá znalosti o ní; že však užívají téhož slova i tehdy, když někdo již má znalost a touto znalostí pozoruje touž věc, jak se buď provádí nebo se o ní myslí a mluví – o tom užívají spíše slova „chápati“ (*συνιέναι*) nežli „učiti se“, ale někdy i „učiti se“. Avšak tobě, jak tito ukazují, ušlo, že totéž slovo označuje lidi, kteří jsou v opačných stavech, i znajícího i neznajícího; tomu je podobno i to v té druhé otázce, kde se Tě ptali, zdali se lidé učí tomu, co znají, či co neznají. ...“³²

παντὸς πέρι τὸ πρᾶγμα αὐτὸ μᾶλλον διὰ λόγων ἢ τοῦνομα μόνον συνωμολογησθαι χωρὶς λόγου. ...“

³¹ SEDLEY, D., *Plato on Language*, str. 225.

³² „... πρῶτον γάρ, ὡς φησι Πρόδικος, περὶ ὀνομάτων ὀρθότητος μαθεῖν δεῖ: ὁ δὲ καὶ ἐνδείκνυσθόν σοι τῷ ξένῳ, ὅτι οὐκ ἤδησθα τὸ μανθάνειν ὅτι οἱ ἄνθρωποι καλοῦσι μὲν ἐπὶ τῷ τοιῷδε, ὅταν τις ἐξ ἀρχῆς μηδεμίαν ἔχων ἐπιστήμην περὶ πράγματός τινος ἔπειτα ὕστερον αὐτοῦ λαμβάνη τὴν ἐπιστήμην, καλοῦσι δὲ ταῦτὸν τοῦτο καὶ ἐπειδὴν ἔχων ἤδη τὴν ἐπιστήμην ταύτῃ τῇ ἐπιστήμῃ ταῦτὸν τοῦτο πρᾶγμα ἐπισκοπῆ ἢ πραττόμενον ἢ λεγόμενον—μᾶλλον μὲν αὐτὸ συνιέναι καλοῦσιν ἢ μανθάνειν, ἔστι δ' ὅτε καὶ μανθάνειν—σὲ δὲ τοῦτο, ὡς οὗτοι ἐνδείκνυνται, διαλέληθεν, ταῦτὸν ὄνομα ἐπ' ἀνθρώποις ἐναντίως ἔχουσιν κείμενον, τῷ τε εἰδοτὶ καὶ ἐπὶ τῷ μή: παραπλήσιον δὲ τούτῳ καὶ τὸ ἐν τῷ δευτέρῳ ἐρωτήματι, ἐν ᾧ ἡρώτων σε πότερα μανθάνουσιν οἱ ἄνθρωποι ἢ ἂ μή. ...“

Jedinečnost této pasáže spočívá zaprvé v nezvyklém metodologickém přístupu Sókrata, neuznává nicméně Prodikův přístup a pouze se snaží poukázat na jazykovou hru sofismatu („ταῦτα δὴ τῶν μαθημάτων παιδία ἐστίν—διὸ καὶ φημι ἐγὼ σοι τούτους προσπαίξειν—παιδῖαν δὲ λέγω διὰ ταῦτα, ὅτι, εἰ καὶ πολλά τις ἢ καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα μάθοι, τὰ μὲν πράγματα οὐδὲν ἂν μᾶλλον εἰδείη πῆ ἔχει, προσπαίξειν δὲ οἷός τ' ἂν εἴη τοῖς ἀνθρώποις διὰ τὴν τῶν ὀνομάτων διαφορὰν ὑποσκελίζων καὶ ἀνατρέπων, ...“ 278b2–c5). Sedley upozorňuje, že Platónův filosofický diskurz nikdy neobsahoval problematiku odstraňování víceznačných slov, a to i s ohledem na Platónův dialog *Sofistés*, v němž se prý můžeme setkat s neúspěšným pokusem odlišit rozdílnost slovesa „být“, obecně by však bylo mylné interpretovat Platónovo dílo v rámci snahy zachycení problematiky víceznačnosti, jednou ze strategií ve snaze vyrovnat se s víceznačnými termíny je nalézení jediného správného významu mezi ostatními koexistujícími avšak nesprávně užitými (*Symp.* 205b4–d9, *Leg.* 722d6–e4).³³ Základním přístupem, který v Platónově konceptu konstituuje důvod vyhýbat se otázce víceznačnosti jmen, spočívá podle Sedleyho v předpokladu, že zjevné příklady víceznačných slov odkazují k dělení Platónova konceptu uspořádání jsoucna: dva či více objektů sdílející jedno jméno jsou členy jediného rodu a sdílejí své jméno obecně způsobem, jakým se kupříkladu jméno „savec“ užívá pro kočky či myši stejným způsobem, aniž by bylo víceznačné, ačkoliv se Platón nikdy nezabýval podobným rodovým a druhovým způsobem analýzy ani otázkou preference konkrétních termínů jednoduché ekvivokace, bezpochyby by podle autora mohl, protože pojímá strukturu jazyka jako schopnou zrcadlit strukturu skutečnosti jakkoliv nedokonalou cestou.³⁴

³³ SEDLEY, D., *Plato on Language*, str. 225.

³⁴ SEDLEY, D., *Plato on Language*, str. 226.

1.2 Ontologická východiska zkoumání role jazyka

Wyller nastiňuje svůj výklad pozdních dialogů³⁵, upozorňuje, že Platónovo pozdní dílo³⁶ interpretuje literárně i filosoficky, a to metodami vlastními samotnému textu – rozvažováním (διανοια) a rozumem (νοησις).³⁷ Literární metoda interpretace vedená v Schleiermacherově tradici, kterou rozvíjel a využíval i Paul Friedländer, je jedním z Wyllerových základních stavebních kamenů a spočívá v interpretaci a odhalení dialogu jakožto logu vedeného přesným strukturním principem³⁸ přičemž ústředními tématy pozdních dialogů jsou elementární pojmy vyžadující filosofické pojmové myšlení, počínající pojmovým dělením „esse“ na kopulu, esenci a existenci.³⁹ Východisky jsou Wyllerovi přesvědčení, že nejen pouhé dialogy ale i celá pozdní tvorba Platónova má vnitřní strukturu završenou *Parmenidem*, jehož rozsah henologie lze dle Wyllera ztotožnit s údajně nenapsaným dialogem *Filosofos*,⁴⁰ dialog *Kratylos* zastupuje v této struktuře pozici filosofie jazyka.

Základní Wyllerova vize koncepce především pozdních spisů je nicméně vystavěna na pilířích třech podobenství ze VI. a VII. knihy *Ústavy*. Wyller rozlišuje mezi dvěma zásadními aspekty podobenství – aspektem věčným a jemu podřazeným aspektem obrazovým.⁴¹ Aspekt obrazový v sobě ovšem nese i nepřenosný prvek symboliky, který

³⁵ Tyto dialogy představují díla sepsaná po středním období završeném Ústavou a jedná se o díla: *Theaitétos*, *Sofisté*s, *Polítikos*, *Parmenidés*, *Filébos*, *Timáios*, *Kritiás*, *Zákony* a *Epinomis*, dialog *Faidros* oproti běžnému úzu řadí k dialogům pozdního období podobně jako *Kratyla* připisovaného střednímu i ranému období Platónovy tvorby. Wyller zdůraňuje, že *Kratylos* tématicky náleží k dialogům pozdního období. Viz WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 13.

³⁶ Podobným zařazením dialogu *Kratylos* se vyznačuje i Allanův přístup. „It is natural to suppose from all this that a dramatic connection is intended between the *Euthyphro*, *Theaetetus*, *Cratylus* and *Sophist*. ... For bringing the *Cratylus* into the series we have two grounds; first, the mention of *Euthyphro*, though it is true that the dialogue in which he appears hardly corresponds to the meeting referred to in the *Cratylus*; and secondly, the fact that the words cited above from 396d-e plainly refer to a definition of the sophist given in the dialogue of that name, 230a-e.“ – ALLAN, D.J., *The Problem of Cratylus*, str. 273.

³⁷ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 18.

³⁸ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 19.

³⁹ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 21.

⁴⁰ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 22.

⁴¹ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 27.

s odkazem na Goetheovu interpretaci Wyller chápe jako prvek proměňující jev v ideu a ideu v obraz korespondenčně avšak způsobem, který ponechává obraz ideje z principu nevyjádřitelný.⁴² Tato symboličnost je obsažena i v následujících třech alegoriích, které jsou východisky pro Wyllerovy interpretační tendence v případě pozdních dialogů.

1.2.1 Podobenství o slunci (506d8-509c5)

Aspektem obrazovým (506d8 -508 b11) je sama teorie světů (507a) smyslového a noetického, podobenství na rovině optické⁴³ pak, jak Wyller zdůrazňuje, slouží k odhalení ideje Dobra. Rovina optická však mezi světy vyžaduje specifickou třetí složku „*τρίτον γένος*“, nezbytnou podmínku možnosti zraku, světlo.⁴⁴ Právě se světlem je nejvíce spjata *δύναμις* vidění, která je zároveň i tím „nejvíce slunečním“ *ήλιοειδέστατόν* (508b3), samotné oko je příčina i základ *δύναμις* vidění, která je vyzařována podobně jako světlo.⁴⁵

Věcný aspekt (508b12-509c14) koresponduje s obsažností obrazu, slunce se vztahuje k Dobru analogicky (*ἀνάλογον* 508b13) podobně jako zrak k poznání, třetí složce světlu připadá *ἀλήθειά τε καὶ τὸ ὄν* (508d5) „pravda a zároveň bytí“. Ekvivalentní vztah světla a pravdy Wyller vykládá s odkazem na pasáž *Ústavy* (508e1–509a8), podobně jako světlo je podmínkou možnosti vidění, je i pravda v obdobném vztahu k poznání, přičemž se nejedná o absolutní veličinu, pravda je podřazená Dobru a je hodnota pravdy spočívá právě ve schopnosti zprostředkovat Dobro, bez něhož by ani nemohla existovat.⁴⁶ Wyller rozebírá i pasáž (509a9–c4)

⁴² WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 28.

⁴³ „Řekové bývají obecně nazýváni „mysliteli oka“ a Platón jím byl v první řadě.“ – WYLLER, E., A. *Pozdní Platón*, str. 29.

⁴⁴ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 31.

⁴⁵ „Jak na nás pohlíží svými paprsky slunce, toto velké oko, tak oko, toto malé slunce, vzhlíží přes světlo ke slunci.“ – WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 32.

⁴⁶ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 33-34.

ztotožňující světlo a bytí, které obdobně jako pravda existuje pouze přimknuté k Dobru – symbolickém slunci stojícím mimo všechny entity –, a lze ho proto vyjádřit pouze v δαιμονία ὑπερβολῆ, hyperbolicky (καὶ ὁ Γλαύκων μάλα γελοίως, Ἄπολλον, ἔφη, δαιμονίας ὑπερβολῆς 509c) Alegorie o slunci odkrývá na základě obrazů slunce i světla jak symbol základu a příčiny mimo kategorie bytí a pravdy – Dobro –, tak samotné podobenství bytí jsoucna i pravdy poznání.⁴⁷

1.2.2 Podobenství o úsečce (509d1-511e5)

Wyller ve svém rozboru jednoho ze základních předpokladů následujícího rozboru dialogů pozdního období systematicky rozlišuje mezi obrazem úsečky (509d6-8) a věcným obsahem úsečky (509d8 ad finem). Obraz zjevně vertikální úsečky je rozdělen na dvě nestejně dlouhé části úsečky, přičemž dle autora nemá většího významu zda delší část patří „horní“ čítající svět idejí nebo „dolní“ zahrnující věci; podle stejného poměru jsou obě části přitom rozděleny tak, že jejich střední členy se shodují.⁴⁸ Autorův výklad ovšem zahrnuje i rozbor horizontálních rovin úsečky, které ji „rozštěpují“ a vytváří roviny čítající její pravé a levé strany, upozorňuje zároveň, že všechny části samotné vertikální úsečky spojuje analogický vztah, zatímco její čtyři „rozštěpující“ roviny horizontální poutá vztah homologie. Prvkům úsečky prý náleží určení vnitřní – analogické – i vnější – homologické.⁴⁹ Věcný obsah rozčleněné úsečky koresponduje se samotným „rozčleněním“ a „rozštěpením“ úsečky. „Rozčleněním“ úsečky je míněno základní rozlišení mezi světem nóetickým a smyslovým a chórismem, který může být překonán pouze v případě, že budeme nadále zkoumat vnitřní – analogické – členění úsečky. Vodítka nám dle autora mohou být právě shodné poměry v členění vertikálních úseček světa

⁴⁷ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 35.

⁴⁸ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 37.

noetického a smyslového, právě střední části spolu totiž korespondují – jsou proporcionálně „identické“, umožňují tak prý překonání chórismu, zatímco zcela protikladné jsou úseky krajní.⁵⁰ Věcný výklad rozštěpení úsečky Wyller započíná přirovnáním k výkladu podobenství o slunci, který podobně obsahuje jak rovinu vertikální oddělující skutečný svět idejí svět od nižšího světa smyslového, tak rovinu horizontální rozlišující poznání subjektivní od objektivního – které v autorově pojetí odpovídá rozštěpení úsečky, jejíž pravé a levé strany roviny pojí vztah homologie.⁵¹ Pravá strana úsečky má znázorňovat stupeň evidence bytí věcí, levá strana představuje stupeň pravdy poznání, homologický vztah mezi stranami nám zobrazuje úměrný stupeň zřetelné evidence bytí objektů poznání (σαφήνεια) vzhledem k stupni pravdivosti poznání (511e2-4).

Wyller však upozorňuje, že Platón ve svém výkladu vynechává nejen pravou horní stranu noetického světa oblasti světa stupně evidence bytí zahrnující jasný výklad „světa idejí“, ale i levou dolní stranu oblasti stupně pravdivosti poznání světa smyslového bez jasnější pojmové analýzy, na základě analogických i homologických vztahů bychom však podle autora mohli tyto zbývající oblasti doplnit podle detailně rozebraných pasáží oblastí pravé dolní strany úsečky – světa smyslového – i levé horní strany úsečky – noetického světa poznání.⁵² První výše zmíněná oblast zahrnuje v prvním stupni σκιάς, τὰ ἐν τοῖς ὕδασι φαντάσματα neboli obecně εἰκόνες (509e1–510a3), zrcadlové a stínové obrazy smyslových věcí, náleží jim stupeň poznání typu δοξα (510a8-10), druhý stupeň pak náleží τα ζῶα, τα φυτά, τα σκιάς obecně smyslové věci a jedná se o zřetelnější poznání neboli vědění – γνωσις.⁵³ Levá horní sféra poznání vztahující se ke světu noetickému (510b2nn.) patří Platónovu rozboru metod procesu poznání obou oddílů, analýza nižšího

⁴⁹ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 38.

⁵⁰ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 39.

⁵¹ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 39.

⁵² WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 40.

⁵³ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 41.

stupně (510c1–511b2) náleží způsobu poznávání *technai* – čistých věd typu geometrie. Dané předpoklady – *ὑποθέσεις* – jsou pro matematicko-geometrické vědy typu Eukleidových zákonů a denici – jsou východisky pro řešení úkolů deduktivním způsobem, rozvažováním – *διανοία*. Analýza poznávání vyššího stupně ve sféře ducha, *nús*, *noésis* se vyznačuje narozdíl od *διανοία* odhlédnutím od smyslového nazírání obecně, *eikonón*, postup je veden pomocí čistých *eidé*.⁵⁴ Hypotézy *noésis* již nejsou pojímány axiomatically, jedná se o *οἶον ἐπιβάσεις τε καὶ ὀρμάς* „příčky žebříku a implusy“, které pomáhají rozum vést cestou poznání přes *ἀρχὴ τοῦ παντός*, nepodmíněný základ *ἀνυπόθετον*, odkud *noésis* může sestoupit, *καταβαίνη*, zpět k původnímu problému a nalézt závěr. Zásadním termínem je ve Wyllerově výkladu *ἀρχὴ τοῦ παντός*, ono puzení k dosažení nepodmíněného základu *ἀνυπόθετον*, které ovládá pouze dialektik nikoliv *τεχνίτης*, přestože i on bádá v oblasti „principů“ obecných věd.⁵⁵ Dialektik nicméně ve své činnosti dodržuje vždy dvě fáze myšlení. *Anabasis*, cesta vzhůru, postupuje od implicitních hypotéz počátečního problému až k samému *ἀρχή*, *katabasis* (*καταβαίνη* 511e8), cesta dolů, postupuje zpět k problému a jeho řešení.⁵⁶

Velkým přínosem Wyllerovy interpretace podobenství o úsečce je analýza „chybějících“ sfér úsečky a jejich „věcného obsahu“, neboli rozbor obou nižších stupňů levé strany úsečky značících úroveň poznání pravdy odehrávající se na základě původních řeckých pojmenování a rozbor pravé horní sféry čítající dvojici vyšších stupňů zobrazení věcí z hlediska stupně evidence jejich bytí.

- I) První a nejnižší úroveň způsobu poznání v levé sféře úsečky náleží poznávání odlesků a stínů věcí, jedná se o jistý druh iluzorního náhledu či imaginace, zvaného *εἰκασία*, který se ve způsobu poznání nedotýká kategorie pravdivosti. Vyšší

⁵⁴ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 41.

⁵⁵ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 42.

stupeň poznání náležející samotným věcem smyslovým – *πιστις* –, jehož význam bychom podle Wyllera mohli vnímat jako „pokládat-za-pravdivé“, nám již nabízí možnost rozlišovat nepravdivé poznání od poznání pravdivého.⁵⁷

- II) Náročnější část autorovy interpretace chybějících sfér úsečky se skrývá ve snaze zachytit „věcný obsah“ dvou oddílů, jimž náleží pravá horní sféra úsečky čítající objekty poznání ve své eidetické podobě. Wyller zdůraňuje, že objekty poznání – *eidos* – jsou totožné terminologicky v obou oddílech úsečky, označují tytéž entity, zlomovou perspektivu nahlížení stupně evidence jejich bytí nicméně ukazuje způsob jejich zkoumání z hlediska dialektika či techníta. Dialektik nahlíží *eidos* z hlediska arché, do nejvyššího oddílu však spadají entity existující *μετὰ ἀρχῆς* (511d2) do nižšího pak *ἀνευ ἀρχῆς*. Wyller pro přehlednost nabízí moderní terminologické zjednodušení typu pojem a ideje.

„Pojem je idea bez základu.“

„Idea je pojem se základem.“

„Idea se vztahuje k pojmu jako věc ke svému stínu a naopak.“

„Idea se vztahuje k dialektické filosofii jako pojem k matematickým vědám.“

Od tohoto bodu Wyller operuje s terminologií „pojem“ a „idea“⁵⁸ a přirovnává úsečku k žebříku, který nás vede od nejzazší oblasti iluzí stojících mimo kategorii pravdivosti až po sféru evidentně jsoucích idejí, připomíná zároveň jednotící sféry středních oblastí; ve sféře *επιστημη διανοά* operuje s o

⁵⁶ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 43.

⁵⁷ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 43.

sobě jsoucími pojmy, ve sféře *δοξα πιστις* zaměřující se na smyslové věci. Významným přínosem autorovy interpretace úsečky je její přirovnání k „nebeskému žebříku“ jakožto alegorii stupňů jsoucna i poznání s důrazem na vlastní charakter vzestupu k základu neboli příčině – *anabasis* – a následného sestupu – *katabasis* –, včetně rozboru analogických vztahů úsečky „rozčleněné“ a homologických vztahů modelu „rozštěpení“ úsečky.⁵⁹

1.2.3 Podobenství o jeskyni (514a-521b11)

Předmětem podobenství o jeskyni je otázka lidského vzdělání, *paideia*, trpný stav člověka – *παθος*. Wyller tradičně začíná rozbořem ve dvou krocích, zprvu představuje obraz (514a2–517a8) zastupující jistou situace a jistou událost a následně pokračuje analýzou věcného obsahu (517a7–521b11). Obraz situace v pasáži (514a2–515c3) zahrnuje otevřenou popis svažující se jeskyně tak, aby do ní nedopadalo sluneční světlo, dále oheň, hrazení a dvě skupiny lidí, jedna z nich nosí před hrazením figury tak, aby jejich stínové obrazy dopadaly na protilehlou stranu jeskyně, kde je pozoruje druhá skupina lidí, *ὁμοίους ἡμῖν* (515a5) – nám podobná –, spoutaná takovým způsobem, aby mohla pozorovat pouze dění na protilehlé straně jeskyně; obrazy stínů včetně zvuků se jim jeví jako neskrytost – *αληθεια*. Doposud však prý tato staticky znázorněná situace neobsahuje výše zmíněný trpný stav – *παθος*.⁶⁰ Obraz události je započat (514c4 *ad finem*) osvobozením člověka a pokračuje oběma výše rozebranými fázemi poznání – *anabasis* (515e7, 519d1) – čítající nahlížení oblasti světla postupně, doslova po stupních, od stínů a zrcadlení věcí na zemi, přes věci samé až k nočním nebeským tělesům a

⁵⁸ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 44.

⁵⁹ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 45.

⁶⁰ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 47.

konečně k nebeskému tělesu dne – slunci (516 a-b); *katabasis* (516e4, 519d5) zastoupenou návratem odpoutaného člověka zpět do jeskyně, jeho náhled na hru stínů je již odlišný, a je proto ohrožen jeho život.⁶¹ Wyller poukazuje na obdobný charakter obrazu úsečky a podobenství o jeskyni, svět uvnitř jeskyně, jmenovitě vnitřní svět stínů na konci jeskyně se podobá pozemskému světu stínů, vnitřní svět ohně za hrazením pozemskému světu věcí, vnější pozemský svět je obdobou nebeského světa v noci a konečně vnější nebeský svět (slunce a hvězd) nebeského světa dne, nejdůležitějším činitelem je nicméně *λογος* celého uspořádání. Autor se odkazuje na zákon superponovaných forem pojmenovaný matematikem a interpretem Platóna Adreou Speiserem z Basileje, který určuje jedinou formu platnou nejen pro skupinu prvků ale i pro její podskupiny.⁶² Wyllerova interpretace Platónovy ontologie i Platónova způsobu myšlení a výkladu se v zákonu superponovaných forem zakládá a je zásadní především pro jeho analýzu koncepce dialogů pozdních.⁶³

Rozbor problematiky chórismu autor zakládá ve dvou nezbytných fenoménech podobenství o jeskyni, prvním je fenomén náhlosti neboli svobody – *εξ αιφνης* – charakterizuje přechod jako z temnoty jeskyně k přirozenému světlu, tak ze světla zpět do temnoty jeskyně, tento fenomén je povaze přechodu vlastní (*μεταβολη Parm. 156d3*) a může být pouze zmírněn odpovídajícím paideutickým vedením a důrazem na druhý fenomén – fenomén spojitosti *συνδεσμος* propůjčující principu nahodilosti jeho vlastní smysl vlastní svobodě ducha.⁶⁴

Věcný obsah podobenství o jeskyni (517a7–521b11) je interpretován s ohledem na záměry výkladu díla pozdního Platóna. Svět vně jeskyně představuje svět nóetický završený sluncem – alegorií Dobra, zatímco obraz světa uvnitř jeskyně se podobá světu smyslovému,

⁶¹ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 48.

⁶² WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 49.

⁶³ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 50.

⁶⁴ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 51.

zásadním momentem zůstávají stále střední členy celé struktury; střední člen je totiž nejen prvkem nejvyššího oddílu obrazné části smyslové sféry světa jeskyně, je zároveň prvkem nejnižšího oddílu části věcného obsahu sféry nóetické, střední člen má podvojnou strukturu dvou naprosto odlišných světů, je proto v Platónově konceptu spjat s ideou spojitosti – *συνδεσμος* – spojuje totiž bytí a nebytí a je přiřazen jak světu jsoucích ideálních vztahů, tak obraznému světu jeskyně; Wyller v důrazu na střední člen Platónovy úsečky zakládá svůj výklad na „trojnosti“ celého podobenství jeskyně, rozdvojeného přirozeného světa slunečního záření a nóetického světa Dobra.⁶⁵ Podobenství jeskyně v sobě pak zároveň obsahuje obě podobenství předchozí, která jsou vzhledem ke své symbolické řeči prý původnější a lze je chápat jako v logu jako rozvíjení „dimenzionální následnosti“ symboliky čísel od bodu, podobenství o slunci, přes plochu, rozdělenou a rozštěpenou úsečku v podobě „nebeského žebříku“, až po těleso, podobenství tělesného světa lidí *ὁμοίους ἡμῖν* (515a5).⁶⁶

1.3 Konvencionalismus a naturalismus v dialogu *Kratylos*

Wyller logos dialektické filosofie pozdního Platóna znovu zkoumá z obou jeho směrů, anabasis i kritickou katabasis. Anabasis v jeho rozboru počíná dialogem *Kratylos*, pokračuje dialogy *Theaitétos*, *Sofistés*, *Polítikos* a vrcholí v dialogu *Parmenidés*, který je zároveň počátkem katabasis, plně rozvinuté dialogy *Filébos*, *Faidros* a *Tímáios*, *Kritiás*, až po *Zákony* a *Epinomis*. Vzestup – anabasis – směřuje k arché až do sféry mimo bytí, náhlédnutém v *Parmenidovi* jak Jedno, kritické vzestup se skládá z diakritické i synkritické fáze, jedná se o jakousi „cestu k filosofovi“ spjatou s dialogem *Parmenides*, zatímco katabasis „cesta

⁶⁵ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 52.

⁶⁶ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 53-54.

k akademickému státu“, představená především *Zákony*, je Wyllerem charakterizována výrokem „*sózein ta fainomena*“ a vyznačuje se návratem do světa smyslové rozmanitosti.⁶⁷ Koncept anabasis a katabasis zároveň koresponduje s většinou Platónových dialogů, Wyller upozorňuje na tři části, první částí je expozice problému obsahující odhalené „hypotézy“, zásadní je pak prý opět střední část dialogu obsahující podrobnější analýzu problému, třetí část přináší obvykle v návratu k původnímu problému i s možným řešením.⁶⁸ Příkladem zrcadlícím danou strukturu vedenou zákonem superponovaných forem jsou především dialogy *Symposion* a *Ústava*, arché představuje krása anebo Dobro, jednotlivá logoi dialogů následujících nicméně podrobněji rozebírá v textu následujícím, protože na každý dialog zrcadlí obě cesty anabase i katabase.⁶⁹

Téma dialogu *Kratylos* je věnováno otázce správnosti jazykových pojmenování – *ονομα*⁷⁰, *ὀνομάτο ὀρθης* (384a7). Hérakleitovec⁷¹ Kratylos zastupuje stanovisko naturalismu, pojmenování jsou správná *té fysei*, Hermogenés oproti tomu zastává pozici konvencionalismu, správnost jmen spočívá na *synthéké kai homologia*, Sókratés hraje tradičně roli nezaujatého společníka v hovoru a problém chce pouze společně zkoumat – *syzétein* (384c2). Po krátkém prooimiu (385a1) následuje

⁶⁷ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 58.

⁶⁸ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 59.

⁶⁹ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 60.

⁷⁰ „V užším smyslu znamená řecké jméno *onoma* „podstatné jméno“ v protikladu ke „slovesu“ (*rhéma*) či „vlastní jméno“ v protikladu k „obecnému“ (*proségoria*). V tomto případě však má širší význam „pojmenování“ vůbec.“ – WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 60.

⁷¹ Podle některých interpretů není jisté, zda Kratylos skutečně zastával pozici hérakleitovců. „Cratylus, who supports the natural validity of names against Hermogenes' belief in their artificial origin, accepts from Socrates a Heraclitean argument for this natural validity, and is commonly written down by modern critics as a Heraclitean who also had ideas on speech and words. Yet if the dialogue is examined closely, and without preconceptions derived from Aristotle's treatment of Cratylus as a Heraclitean and nothing else, it will be seen that Cratylus is first and foremost a protagonist of the natural validity, ὀρθότης, of names; thus at 427e he describes this problem as ὁ δὴ δοκεῖ ἐν τοῖς μεγίστοις μέγιστον εἶναι.“ – KIRK, G. S., *The Problem of Cratylus*, str. 226-227.

samotná *syzétésis*, jejíž velkou část tvoří sókratovská ironie a platónské vtipy, které však prý mohou být zmiňovány pouze pro zábavu.⁷²

Wyller připomíná trojí dělení samotného dialogu, v části první (385a–391b) je kritickému zkoumání podrobena Hermogenovo konvencionalistické stanovisko v perspektivě naturalistické, poslední část (427a-d *ad fin*) je vystavěna v duchu opačném, naturalistické stanovisko Kratylovo je vyvraceno argumenty konvencionalistického původu, druhá část je věnována Sókratovu žertovnému avšak konstruktivnímu etymologickému zkoumání ústředních náboženských a filosofických pojmenování až po analýzu pojmů „základní slovo“ a „základní prvek“ jazyka se zřetelem k problematice „správnosti pojmenování“⁷³ aniž by bylo zkoumání správnosti pojmenování vedeno s ohledem na tázání se po podstatě řeči – dané tématiky se prý dotýkají například dialogy *Theaitétos* – zabývající se vztahem mezi vypovídaným a myšleným (206d), *Faidros* – věnovaný mluvenému a psanému projevu (274b), *Sofistés* – korespondující s problematikou rozbořem funkce negace „ne“ (257b6) v opozici s *Parmenidem* – ve zkoumání kopule „je“ (162a-b), ale i dialogy *Theaitétos* (206c) a *Faidros* (259e) – odehrávající se na půdě pojmu *logos*.⁷⁴

S odkazem na vymezení smyslu a významu G. Fregeho⁷⁵ autor charakterizuje i naturalistickou pozici Kratylovu, spočívající v připisování vlastním jménům významu i smyslu, zatímco konvencionalistické hledisko Hermogenovo obecným jménům smysl upírá a ponechává jim pouze význam spočívající v praktickém užití pojmenování jakožto znaků, na kterých shodne skupina jejich uživatelů bez ohledu na problematiku vztahu mezi jménem a podstatou věci.⁷⁶ Sókratův příspěvek k Hermogenově stanovisku spočívá ve snaze nalézt nad strukturu

⁷² WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 61.

⁷³ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 62.

⁷⁴ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 63.

⁷⁵ Viz. FREGE, G., *Sinn und Bedeutung*, (1892).

významu i strukturu smyslu pojmenování, která by v Sókratově argumentaci měla spočívat na vhodném pojmenování odrážejícím ideální přirozenost věci. Zásadní otázkou, kterou pokládá Sókratés v rámci celého dialogu proto zůstává, zda stále můžeme hovořit o pojmenování *onoma*, pokud je smysl pojmenování naprosto vytlačen ze svého významu. Po Sókratově kritickém přezkoumání Hermogenovy konvencionalistické pozice s ohledem na význam i smysl spočívající v korespondenci vlastního pojmenování a ideální přirozenosti věci, následuje část intuitivních etymologických zkoumání zásadních soudobých řeckých pojmenování, závěrem je podroben analýze i Kratylův naturalismus, vyzdvihována je posléze nutnost významové funkce *onoma*, založená na schopnosti být obrazem daného – *εἰκόv*.⁷⁷ Wyller ve své práci naznačuje možnou nově zakládanou *konstruktivní teorii jazyka*, vyhýbající se jednoznačným stanoviskům konvencionalismu i naturalismu⁷⁸ kombinující schopnost *onoma* vypovídat se o podstatě věci s funkcí *onoma* jakožto znaku věcí, autor tuto konstruktivní teorii jazyka nahlíží jako nejvhodnější způsob, jak lze zachytit ideální bytí věcí.⁷⁹

1.3.1 Hermogénova pozice a etymologická zkoumání

Wyller zdůrazňuje Sókratův postup kritického zkoumání konvencionalismu (385a-391b), *onoma* je v něm podrobena analýze jako součást logu, *λογος* totiž prý implikuje pojem „smyslu“, beze smyslu by nastala *αλογια* (*Theaitétos* 199d, 207c), *λογος* je proto přirovnán ke

---

⁷⁶ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 64.

⁷⁷ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 65.

⁷⁸ „I cannot understand why a point of primary significance has not been urged as the final answer to these speculative fancies; that the language of Socrates, naturally interpreted, proves him to be opposed to the views of both Cratylus and Hermogenes is disputable. Again, if Socrates would wish us to accept the reverse of what he says, the language with its facile particles would afford unmistakable proofs of such intentions; why then this vacillation instead of frank confession of the situation? Neither φύσει nor ἔσει can language, as it exist, be proved correct; ...“ – SACHS, J., *Observations on Plato's Cratylus*, str. 66-67.

⁷⁹ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 66.

smysluplné větě a později i výpovědi, *onoma* se proto stává jakožto součást smysluplné věty zásadním kritériem pravdivosti nejen celku věty ale i každého jednotlivého slova, které ji tvoří. Je-li tedy věta nepravdivá, není pravdivá ani každá její jednotlivá část. Wyller rozebírá Platónův výměr pravdivosti „říkat jsoucí tak, jak jest“ (*ta onta legein hós estin*) a nepravdy jakožto „říkat jsoucí tak, jak není“. Wyller vykládá správnost užití *onoma* v závislosti na pravdě logu – smysluplné výpovědi – a nemůže prý být zodpovězenou otázkou konvence ač patří do oblasti *πραχίς*.⁸⁰ *Ονομα*, prvek smysluplné věty či výpovědi – *λογος*–, spadá do sféry *πραχίς*. Výpověď a pojmenování jsou nejprve *πράγματα*, Sókratés se prý induktivně snaží zmapovat obecný model pro průběh každé *πραχίς* a zpětně k ní deduktivně nalézt klíč; *πραχίς*, konkrétně *ονομάζειν*, je věnován celý dialog. Wyller vychází ze Sókratova závěru zkoumání, v němž *ονομα* je nahlíženo jako *ὄργανον* (388a8), jímž zákonodárce (*νομοθέτης* 389a2) poučuje o bytí a analyzuje ho (*διδασκαλία καὶ διακρίσις τῆς οὐσίας*) s neustálým ohledem na ideální pojmenování (*ὁ ἐστὶν ονομα*) a pod kontrolou dialektika (390c11) určuje věci náležité jméno (*τὸ ἐκάστω φύσει ὄνομα* 389d4)⁸¹ přestože ideální pojmenování není možné vyřknout a lze je pouze téměř správně vyjádřit prostřednictvím smyslu fonetické podoby v jazyce za předpokladu, že k danému smyslu máme náležitý přístup (389d).⁸² V tomto bodě se opíráme o Platónův argument výroby nového tkalcovského stavu, s ohledem na ideální tkalcovský stav v jeho přirozenosti (389b), podobně jako ideální tkalcovský stav ani jméno nemůže být přiřazeno ideálně, jeho ideální podoba je totiž imateriální a jen stěží bychom ji mohli vyjádřit materiální složkou jazyka, za kterou Platón považuje pouze fonémy měnící se v závislosti na vnějším okolí (390a), odlišnost fonetického materiálu by tak měla ovlivňovat různorodost lidské stavby jazyka. Nejen z perspektivy konvencionalistické ale především z hlediska smyslu

⁸⁰ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 66.

⁸¹ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 67.

zvukové podoby pojmenování pojmenování v jazyce, předpokládáme-li, že k náležitému smyslu máme přístup, bychom pak prý měli aplikovat zkoumání „správnosti“ pojmenování – *hé onomatos orthés*.⁸³

Wyller se v rozboru hlavní části dialogu nejprve věnuje možnosti principiálního rozlišení vážné a hravé část dialogu.⁸⁴ Hra hlavní části dialogu (391b-427d) prý spočívá ve snaze hledat smysl slov až do jejich časového původu, základ smyslu slov však tímto způsobem není myslitelné nalézt, vše pracuje na principu *doxa*.⁸⁵ Uvnitř třídy vlastních jmen lze totiž rozlišit skupinu jmen, které nesou smysl – jméno vědomě přiřčené, které narozdíl od příjmení děděném po celých generacích původní smysl postrádá podobně jako „obecné“ jméno. Principiální shoda obecných jmen a příjmení však, jak autor zdůrazňuje, selhává v otázce možnosti nalézt jejich původ, a to v případě jmen obecných, která nelze sledovat do období jejich vzniku, a to především v případě slov základových, od nichž jsou ostatní slova odvozená (421c), pokud však chceme opustit hru nabízející pravděpodobná *doxai* o smyslu slov a věnovat se problému se vši vážností, musíme se prý snažit nalézt smysl slov z původu ideálního.⁸⁶ Vážným způsobem lze podle Wyllerova výkladu objasnit problém pouze z hlediska hledání původu ideálního, který zkoumá filosof nahlízející „ideální jména“ podobně jako je nahlížel původní tvůrce jmen. Wyller naznačuje, že ve střední části dialogu je

---

⁸² WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 68.

⁸³ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 68.

⁸⁴ „Even though recent students of the dialogue agree that no interpretation of the Cratylus is complete without a discussion of the etymological section, they disagree about what to make from it. ... Baxter is of former view. He assumes that we should read the etymological section as a parody that attack a strong tendency in Greek thought to overvalue words.“ - VAN DEN BERG, R.M., *Proclus' Commentary on the Cratylus in Context Ancient Theories of Language and Naming*, str. 13.

⁸⁵ Opačnou interpretační tendencí o významnosti etymologických zkoumání se vyznačuje Sedley: „After Socrates' opening demonstration of the powers of etymology, based on Homeric names, the first group of etymologies works its way systematically through cosmology or physics. They then, with a fanfare to indicate a major shift of topics (411a-c), turn to ethics. Logic is not given a separate heading, but the closing set of etymologies in this section clearly corresponds to logic: the group *onoma*, *alétheia*, *pseudosand on* (421a-c) recognisably represents the subject matter of the *Sophist* at the point where it turns to the analysis of propositional truth and falsity (261c-263d).“ – SEDLEY, D., *The Etymologies in Platos' Cratylus*, s. 149.

pravděpodobně zacíleno v nastínění filosofických etymologických zkoumáních, která by měla odkrývat bytí těchto slov nabízející jejich „horizont“ slov. Autor se v interpretaci této části dialogu zaměřuje především na zkoumání I) filosofického horizontu smyslu a na II) teorii objasnění základních slov. V autorově čtení je především objasnění smyslu ideálního bytí slov jediným cílem střední části etymologické hry dialogu, které se ovšem nesnaží vykládat z jednotlivých částí etymologické hry typu *αληθεια* z *θεια αλη* (412b).⁸⁷

Filosofický horizont smyslu v dialogu *Kratylos* je hérakleitovský, bytí přírody (*φουσις*), se nalézá v neustálém proměňování se (*κυνησις*), a proto také horizont bytí objasňující smysl slov se stává v tomto herakleitovském kontextu spíše horizontem změny, parmenidovská perspektiva vládnoucí jiným dialogům pozdního období je však i v *Kratylovi* několikrát připomenuta (437c), ostatně celá fáze *anabasis* reprezentuje střetávání se obou perspektiv, Herakleitos zhusta podporovaný Protágorou vystupuje jako významný partner dialogu nejen v *Kratylovi* ale i v *Theaitétovi*, Wyller však připomíná stále výraznější roli Parmenidova vlivu v *Sofistovi* i *Polítikovi* vrcholící stejnojmenným dialogem završujícím herakleitovské i parmenidovské myšlení.⁸⁸

Wyller rozebírá amfibolickou povahu podstatných jmen – *ὤς ἀμφίβολόν* (437a3) – na příkladu pojmu *ἐπιστήμη* (437a, 412a); hérakleitovský kontext nabízí výklad na bázi slova *έπομαι*, duše „následuje“ – *έπι* – věci v jejich proměnách, terminologicky bychom mohli rozsah slova uchopit jako „znalost“, v podobenství o úsečce se v případě této *ἐπιστήμη* jedná o její nižší druhy – *εικασια* a *πιστις* –,⁸⁹ parmenidovská perspektiva by oproti tomu odvozovala jeho výklad ze slova *histémi*, duše jakoby „stojí u věci“ či „nad věcí“, autor přirovnává

⁸⁶ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 69.

⁸⁷ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 70.

⁸⁸ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 71.

⁸⁹ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 84.

kontext porozumění k německému „ver-stehen“ či českému „poznání“ odpovídající v podobenství o úsečce vyšším druhům *epistémé* – *dianoia* a *noésis* – a v souladu s totožnými středními členy úseček sobě vzájemně náleží způsoby poznání *pistis* a *dianoia*, jen nejnižší druh „znalosti“, *eikasía*, nenáleží vyššímu „poznání“ podobně jako nejvyšší druh „poznání“, *noésis*, nenáleží „znalosti“.⁹⁰ Sókratés považuje parmenidovský přístup za přiměřenější, amfibolie jazyka je podle Platóna určena jeho materiální a ideální přirozeností zároveň, kterým nejlépe odpovídají horizonty výkladu strnulého a logického eleatismu na jedné straně a hérakleitovská teorie plynutí na straně druhé.⁹¹

Sókratovsko-platónská etymologická zkoumání materiální přirozenosti jazyka jsou založena na materiální fonetické koncepci (426c) tak, že smysl je reprodukován smysluplným zvukem, onomatopoeia je nicméně vyloučena jako příliš povrchní, nositeli smyslu jsou proto nejmenší prvky jazyka – fonémy. Proudící pohyb je zastoupen zvukem písmene *ró* – Wyller jej označuje jako „likvida“ – koresponduje v tomto smyslu s vyjádřením základní hérakleitovské intuice *rheó*, *sigma* a *psí* – „aspiráty“ – vyjadřují „chvění“, *seismón*, podobně se prý Platón snaží na principu homologie vykonstruovat první základová slova a „malovat zvuk“. Wyller vyzdvihuje především Platónovu metodologii, při níž prvky – *ta stoicheia* – nejprve z neomezené mnohosti pojmenování jazyka metodou redukce převádí na omezený počet základových slov a následně metodou analytickou (422b7) rozebere na prvky fungující jako konstitutiva kvantitativního komplexu základových slov.⁹² Autor zdůrazňuje, že analytický postup hledání smysluplných zvukových prvků tvořících slova je využívám především v dialozích *Theaitétos* zabývajícím se pojmovými prvky poznání a *Sofistés* i *Polítikos* orientovanými na ideální prvky bytí v analytickém rozboru komplexního množství. Parmenidés v závěru

⁹⁰ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 84.

⁹¹ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 72.

⁹² WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 73.

anabasis poté nabízí mímésis pravé skutečnosti eidetickým jazykem prvků poznání a bytí typu: *aisthésis*, *doxa*, *dianoia*, *on*, *mé*, *heteron*, *tauton*, *hyperbolé*, *elleipsis*. Autor upozorňuje, že tematika slov a jejich prvků, *stoicheion*, písmen či vztahu slovo – písmeno – slabika, je velice častou tematikou Platónových pozdních dialogů (*Theaitétos* 207e, *Polítikos* 277e, *Filébos* 18b, *Tímáios* 48b), vymezuje se však vůči škole Rylově škole moderního analytického přístupu reprezentované například článkem Gilberta Ryla „On Letters and Syllables in Plato“, Platón podle Wyllera stále nepovažuje tematiku jazyka za plnohodnotné filosofické téma⁹³, uchopuje ho prý pouze jako organon filosofie.⁹⁴ V jeho interpretaci je Platónova filosofie zaměřena pouze na „duchovnost smyslového světa“ a na eidetický proces odkrývání světa duchovního (*Polítikos* 286d), ukazuje se proto prý nezbytným procesem podrobně ovládnout co nejvhodnější způsob, jak organon jazyka pomocí analýzy jeho prvků a smyslu využívat s ohledem na utváření Platónovy univerzální filosofie prvků jednoty a mnohého, která se vyznačuje složkou analytickou – „diakritickou“ – i konstruktivní – „synkrytickou“.⁹⁵

1.3.2 Kratylovo pojetí původu ονομα

Na základě rozpracovaného konstruktivního modelu řeči (*kat'archas* 429a1) zakládajícího platónskou filosofii jazyka dialogu *Kratylos* se v poslední části kritiky naturalismu (427d ad finem) můžeme setkat s konvecionalistickými stanovisky, která podle Wyllera můžeme rozlišit ve dvou ohledech pracovně označených jakožto problém nesprávného pojmenování z hlediska kvality (429b10) a problém kladení

⁹³ „In several dialogues Plato makes his protagonist express the view that it is possible to go astray in investigation by attaching oneself to the name instead of to the thing, and demand that the company shall attend to the thing rather than to its name. To contradict the name rather than the matter is not dialectic but quarreling (*Resp.* 454a). *Our aim is not to say the name; it is to consider the thing named.* (*Tht.* 177d)“ – ROBINSON, R., *A Criticism of Plato's Cratylus*, s. 325.

⁹⁴ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 74.

z perspektivy svobody (433d7). Pravda v užívání jména byla prvním případě kritiky Hermogenova konvencionalismus opřena o účast *onoma* na pravdě logu. Kratylovo naturalistické stanovisko je podrobena zkoumání z perspektivy opačné – nepravdivého pojmenování, nesprávné pojmenování je v jeho pojetí zvukem postrádajícím smysl – *hóspēr an ei tis chalkion kinései krúsas* – „jako kdyby někdo úderem rozezněl kov“ i v případě jmen obsahujících pouze špatné pořadí písmen. Sókratův argument však spočívá na zdůraznění zvláštního charakteru *onoma* spočívající v obraznosti – je akustickým obrazem něčeho, *eikón*, a není prý vhodné zacházet se slovem pouze jako se znakem tak, jako je zacházeno se znaky v matematickém jazyce čísel.⁹⁶ *Onoma* jakožto obraz obsahuje kvalitu – *poion ti* (432 b 1) – a věci je pouze podobný – *homoion* –, odpovídá jen nedokonale *typos* obrazu, úměrně s možností zachytit *typos* věci klesá či stoupá i možnost pravdivého zobrazení *onoma*, Wyller ve snaze zachytit *typos* Platónovy pozdní filosofie podobě jako v problematice *onoma* nehledá *ison* ale *homoion* a nazývá Platónovu koncepci pojmenování teorií smysluplné nepravdy. Věta, *logos*, je předmětem první Sókratovy definice o nepravdě znějící „říkat jsoucí tak, jak není“ (385 c) – *ta onta hós úk estin legein* –,⁹⁷ zatímco druhá kratylovská definice nepravdy se týká pouze pojmenování, *onoma*, – *to mé ta onta legein* – „neříkat jsoucí“ (429d), která v případě nepravdivosti neoznačují nic jsoucího, tuto problematiku predikace můžeme dále nalézt v dialozích *Theaitétos* a *Sofistés*.⁹⁸

Problémem „kladení“ z hlediska svobody (433d7) označuje Wyller slabé místo Sókratova konceptu řeči, původce řeči neboli zákonodárce – *nomothetés* – totiž posouvá celou teorii do roviny mýtu a může tak oslabit konvencionalistickou pozici v ohledu svobodného užívání konvencí určených jmen, mohlo by se dokonce zdát, že mluvčí daného jazyka užívají pouze

⁹⁵ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 75.

⁹⁶ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 76.

⁹⁷ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 77.

mechanicky výběr z dané zásoby. Autor tento problém řeší svébytnou interpretací pasáže, v níž Sókratés upozorňuje, že každé jednotlivé užití řeči provází osobité hledisko konvence, řečník musí být nejprve ve shodě se sebou samým (434e) a právě tuto součást Sókratova stanoviska bychom prý měli pojmut jakožto důležitý moment přiznání svobody každému mluvčímu daného jazyka a tím i umožnění hodnocení užívání jmen z hlediska kategorie „pravdivosti“.⁹⁹ V každém aktu dávání jmen každého mluvčího daného jazyka je proto přítomen moment svobody v přístupu k *typos* obdobným způsobem, s jakým se setkáváme v aktu pojmenování „prvního zákonodárce“, dialektik tato pojmenování nicméně přiřazuje více reflektovaným způsobem¹⁰⁰, zná *arché pantos pragmatos* (d4), jsoucí poznává z jeho vlastní neskrytosti *ex alétheias* (439 a-b) i ve vztahu k již existujícím slovním obrazům, poznává však primárně beze slov – *aneu onomatos* a má právo tvořit slova nová i upravovat již stávající (*Sofisté*s 267 d-e, *Polítikos* 262 a). Autor upozorňuje, že v osobě dialektika zaměřeného na *arché* se střetávají jak běžný mluvčí jazyka tak i *nomothetés*.¹⁰¹

Závěr dialogu *Kratylos* je věcně svázán s dialogem *Theaitétos*, odkazuje na nezbytnost zkoumání *epistémé*, hlavní tematika dialogu následujícího je proto i termín *logu*. Sókratés nicméně znovu připomíná pravé poznání neovlivněné herakleitovským pojetím změny spočívající beze slov v neskrytosti, *alétheia*, samotné *kalon kai agathon kai hen*

---

⁹⁸ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 78.

⁹⁹ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 78.

¹⁰⁰ „The Cratylus provides a clear example of the Form being spoken of as not only an internal character or essence but an ideal. It is what the weaver and the carpenter ‘look to’ and embody in their material as far as they can. Plato adds that if a shuttle is damaged, the maker will not simply try to copy it but will consider ‘that Form which he looked to when he made the broken one’. ... a fascinating modern parallel. The ‘standard yard’ was made in 1760. In 1834 it was damaged, ‘and the commission set up to replace it decided to reconstruct it as possible in terms of its certified copis’. But in this they contravened an act of 1824 ‘that the restoration should be in terms of the length of a pendulum, which, swinging in vacuum in the latitude of London, should have a periodic time of two solar seconds exactly’. That was the ‘Form’, to which both maker and replacer had to ‘look’.“ –GUTHRIE, W.K.C., *A History of Greek Philosophy*, str. 21

¹⁰¹ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 79.

hekaston tón ontón;¹⁰² hovoří o něm jako o snu, jehož zkoumání je započato *Theaitétem* a uvozeno *Euthydémem*, který je často vnímán jako sofistická stínohra na stěně jeskyně, kterou prý ve snaze nalézt „královské umění“ (*Euthydémos* 290e) můžeme překonat pouze za pomoci aristotelské formální logiky, autor nicméně zdůrazňuje, že Platónův přínos ve snaze vypořádat se se sofistikou spočívá ve snaze užívat „reálný jazyk“, reálný obsah jmen – smysl a význam. Smysl, a tudíž i bytí, nám prý pomáhá rozkrýt pouze zkoumání elementární materiální roviny fonému; jsoucno je v jazyce poznatelné pouze „jako“ něco, obsahuje vždy nepřekonatelnou rozdílnost, *heteron*, mezi věcí a jazykem.¹⁰³

1.3.2.1 Kratylos v Aristotelově díle

Graeser přistupuje k analýze Platónova *Kratyla* na základě rozboru výroků hérakleitovce Kratyla zachycených v Aristotelových spisech:

A1 Protože věci přístupné vnímání (αίσθητά) se ustavičně mění, nemohou být předmětem vědění (ἐπιστήμη) (srv. *Met.* I, 6, 987 a 33-34);

A2 O věcech měnícího se světa není možné pronášet žádné pravdivé výpovědi (srv. *Met.* IV, 5, 1010 a 9-10);

A3 Vlastně bychom vůbec neměli pronášet žádné výpovědi (srv. *Met.* IV, 5, 1010 a 12-13);

A4 Proti Hérakleitovu názoru (totiž že nelze dvakrát vstoupit do téže řeky) je třeba říci: není to možné ani jednou (srv. *Met.* IV, 5, 1010 a 14-15).¹⁰⁴

¹⁰² WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 79.

¹⁰³ WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*, str. 80-81.

¹⁰⁴ GRAESER, A., *Řecká filosofie klasického období*, str. 57.

Tezi A1 prý pracuje s pojetím vědění v rozsahu „znalosti“ přemětů, autor pracuje s logikou propoziciálního schématu „vím, že p “ v němž logika pracuje se schématem spojení daného slovesa s přímým předmětem „znám x “, a mohli bychom prý proto předpokládat, že výraz „vím“ (οἶδα – „věděl jsem“) je podřízen paradigmatu osobní obeznámenosti charakteristické představou znalosti očitého svědka o faktech, která poznával v určitý okamžik. Graeser upozorňuje, že Platón podobně jako Aristotelés vyvozují v tomto ohledu stanovisko jistého vědění, které je možné pouze v případě poznávání věčných a neměnných předmětů.¹⁰⁵

Teze A2 v Graeserově pojetí odkazuje k principiálnímu neúspěchu v pokusu o výpovědi typu „identifikace“, tuto tezi se autor snaží odůvodnit odkazem na tezi A1, z níž vyvozuje závěr, že každá identifikace časoprostorových věcí je odsouzena k neúspěchu, protože se proměna týká charakteristik tvořících předmět známosti.¹⁰⁶

Teze A3 se týká nemožnosti jakékoliv výpovědi – autor se domnívá, že v Kratylově případě se jedná o singulární výpovědi tvaru „a je F “, z Kratylovy pozice vzhledem ke kopule „je“ předepisující stav by totiž nebylo z principu možné zachytit stav, který není trvalý, trvalá forma stavu neexistuje.

Teze A4 je radikalizací Herakleitova stanoviska možnosti dvakrát identifikovat předmět, je založena na předpokladu, že žádný předmět není identifikovatelný vůbec. Autor nicméně poznamenává, že není-li předmět nikdy identifikovatelný, je problematické hovořit i o neustále se měnících věcech tak, jak to činí teze A1 a A2, ať už máme na mysli aristotelovskou akcidentální změnu nebo změnu substanciální úrovně, není totiž možné

¹⁰⁵ GRAESER, A., *Řecká filosofie klasického období*, str. 57.

¹⁰⁶ GRAESER, A., *Řecká filosofie klasického období*, str. 58.

předmět vůbec re-identifikovat; podobně nelze ani formulovat tezi A3 bez východisek týkajících se ontologického statutu věcí.¹⁰⁷ Graeser upozorňuje, že odůvodněné by teze formy „a je F“ byly pouze v případě, že bychom se jmény zacházeli jakožto s vlastními jmény v non-konvenčním kontextu teorie významu, tato jména by označovala způsob danosti věci, její podstatu – φύσις – Kratylova argumentace ve prospěch problematického pojmenování objektu – proměnlivého ve způsobu své danosti – jakýmsi „kvazi-mimetickým znakem“ osvětlujícím podstatu věci by poté prý byla oprávněná. Autor polemizuje s Aristotelovou námitkou na téma přehlížení difference mezi případkovou a esenciální změnou, odmítá ji však jako irelevantní, nezdá se, že by herakleitovské stanovisko bylo založeno na ztotožnění ztráty vlastnosti věci s destrukcí podstaty objektu, ač to prý není pravděpodobné, herakleitovské argumenty mohly být založeny na rozlišení podstatných a nepodstatných změn neboli syntetického a analytického, tato popisná určení podstaty by ovšem prý byla na zcela jiné úrovni než aristotelské reálné definice typu „*per genus proximum et differentiam specificam* (Top. I,6)“. Zůstává prý otázkou z jakého stanoviska by se Kratylos mohl odvolávat na sémantickou teorii pokud odmítá stálost podstaty respektive její konotovatelnost.¹⁰⁸

1.4 Analytický rozbor hlásek a slabik ονομα

Rylův zájem je soustředěn výklad Platónova sémantického a logického ohledu na pravdivostní hodnoty vět, *logoi*, na pozadí interpretace modelového zacházení s abecedou; zpočátku upozorňuje na nezbytný jednoduchý problém pojmenování „písmen“, který se liší v závislosti na jazykovém prostředí – jedno písmeno „Z“ má mnohá vlastní jména, autor

¹⁰⁷ GRAESER, A., *Řecká filosofie klasického období*, str. 58.

¹⁰⁸ GRAESER, A., *Řecká filosofie klasického období*, str. 59.

uvádí na příkladu řeckého „Zeta“, amerického „Zee“ či anglického „Zed“ – a připomíná, že pokud se kupříkladu snažíme zapsat „H“ v angličtině, nezapisujeme ho všemi pěti písmeny „a-i-t-c-h“.¹⁰⁹

Ryle připomíná, že Platón v *Kratylovi* (393) zachází se jmény písmen stejně jako se jmény ostatních objektů. Autor zkoumá, zda Platón obvykle referuje k „písmenům“, která pojmenovává, jako ke znakům nebo jako ke zvuku a pokouší se dokázat, že „písmena“ vnímá primárně jako fonémy nebo prvky fonémů, které se nejprve učíme rozeznávat sluchem jako jméno a vyslovovat jako souhlásku nebo samohlásku. Ryle rozebírá oba řecké výrazy pro „písmeno“ – *gramma* a *stoicheion*, na základě záznamů Sexta Empeirika *stoicheion* znamená znak, fonetický prvek zastupující „písmeno“ i jméno písmena, vyhýbá se však užívání *gramma* v případě označení fonetického prvku či naopak označení znaku termínem *stoicheion*.¹¹⁰ Ryle poznamenává, že Platón užívá termínu *stoicheion* téměř jednotně pro označení „fonetického prvku“ ačkoliv v dialogu *Theaitétos* (206 a) *stoicheia* platí pro věci vyslovené i psané, zároveň však prý *grammata* jsou platným označením pro oba případy – „fonetický prvek“ i znak – zatímco *gramma* navzdory své etymologii nekonotují s psaním, ačkoliv se v dialozích *Ústava* (268, 402), *Faidros* (274-275) můžeme setkat s termínem *grammata* náležejícím psaným znakům, v druhém případě Platón užije i termínu *typos*. Obecně však prý lze doložit, že „slabika“ je v dílech Sexta Empeirika, Aristotela i Platóna je běžně užívána jako fonetické termín a v důsledku toho i „písmena“ ve smyslu prvků vyslovovaných slabik musí být fonetickými prvky – samohláskami a souhláskami – a nemohou být znaky.¹¹¹ Podle Rylovy

¹⁰⁹ RYLE, G., *Letters and Syllables in Plato*, str. 431.

¹¹⁰ „The sole philological use of *stoicheion* given by Aristotle in *Metaphysics V* (1014 A) is that of „phonetic element“ – as is that given in the *Platonic Definitions* (414 E) – and Aristotle sticks to this in his own practice with only rare exceptions, for example, in *De Soph. Elench.* (177 B) and in *Metaphysics* (1035 A). Correspondingly, a *gramma* is for Aristotle a character and hardly ever, if ever, a phoneme, though in *Problems* (X 39 and XI 30 and 57) we hear of people who lisp being unable to utter certain *grammata* and of animals that can utter just a few *grammata*, among the other noises they make.“ – RYLE, G., *Letters and Syllables in Plato*, str. 432-33.

¹¹¹ RYLE, G. *Letters and Syllables in Plato*, str. 433.

interpretace existuje při objasňování Platónova modelu abecedy několik významných rozdílů mezi tím, co můžeme říci o zapsaných znacích narozdíl od fonémů nebo fonetických prvků, které zastupují; svou teorii prezentuje na základě příkladu anglického slova „box“. Tato tři písmena „b“, „o“ a „x“ můžeme zapsat na tři různé kusy papíru, můžeme je skládat dohromady v různém pořadí i různém čase, znaky můžeme jednoduše zapisovat odděleně, odděleně je číst i různě kombinovat způsobem, jakým nemůžeme nakládat s fonémy – nelze prý vytvořit znak odpovídající sekvenci daných třech znaků „OXB“. Nemůžeme prý dokonce ani vyslovit zvuk samohlásky odpovídající znaku „o“ nebo zvuk, který by sám o sobě odpovídal znaku „b“, tak můžeme zacházet pouze s malým počtem znělých souhlásek typu „s“, „r“, „m“ a „l“.¹¹² Tato odděleně zapisovatelná písmena abecedy nelze stejným způsobem odděleně vyslovovat, jsou označovaná jako *aphona* nebo *apthogga* – neznělé hlásky, zatímco vyslovované jednoslabičné slovo „box“ zastupuje jeden zvuk, jednoslabičný, nikoliv trojslabičný, nesetkáváme se se sekvencí zvuku „b“, zvuku „o“ a zvuku „x“ osamostatně. Znaky jsou grafickými atomy, zatímco fonémy fonetickými atomy nejsou. Písmena „b“ a „x“ zastupují způsob, jakým jednoslabičné slovo může být podobné jiným jednoslabičným slovům, ačkoliv jim nejsou podobné v jiných ohledech a zastupují odlišné rysy integrálních zvuků ovšem ne v případě samotných integrálních zvuků. Ryle si vypůjčuje Fregeho příklad, navrhuje, aby znak „b“ zastupující fonetický prvek byl graficky symbolizován ve více podobách typu „b“, „b . . .“, „. . . b“ nebo „. . b . .“, kde volná místa jsou určena kupříkladu pro znaky samohlásek.¹¹³ Tento fonetický model písmen a slabik by navíc prý mohl poskytovat skvělý příklad pro zachycení Fregeho zásadní teze zakládající jednotnost vyřčené věty nebo jejího smyslu nikoliv ve sbírce jejích izolovaných atomických nositelů smyslu, kterým by snad měla náležet jakási

¹¹² RYLE, G., *Letters and Syllables in Plato*, str. 434.

¹¹³ RYLE, G., *Letters and Syllables in Plato*, str. 435.

samostatná existence či myslitelnost v závislosti na klasifikovatelných pravdivostních hodnotách. Významy slova nebo koncepty nejsou součástí propozic ale jsou součástí propozičních diferencí, jsou rozpoznatelné avšak ne oddělitelné, abstraktní a zároveň neextrahovatelné podobně jako role souhlásek „b“ a „x“ v jednoslabičném slově „box“.¹¹⁴ Ryle polemizuje s myšlenkou, zda by Platón chtěl konstruovat svůj model v rámci fonetických termínů, a ve své práci se pokouší tuto tezi dokázat v pěti tezích založených na interpretaci dialogů *Theaitétos*, *Sofistés*, *Politikos*, *Filébos* a *Kratylos*, ačkoliv Platón tento aspekt své teorie nepředstavil přímo a ačkoliv mnoho komentátorů zakládá svůj výklad z opačné perspektivy výkladu znaků a jejich uspořádání.¹¹⁵

1.4.1 Theaitétos (202e)

Sókratés se po výkladu svého snu věnuje výkladu elementárních pojmenovatelných atomů i komplexních větných vyjádření, *logoi*, a rozlišuje mezi dvěma hlavními celky – celkem čistých mnohostí a celkem jednoty a tvrdí, že slabiky mohou být pouze druhým zmiňovaným případem, v důsledku toho by součástí slabik nebyla písmena - prvky působící jako rozdělující činitel. Autor upozorňuje, že tato teorie je platná pro jednoslabičné zvuky ovšem neplatná v případě jejich psané symboliky a ačkoliv se Sókratés k dané úvaze nedostal, Platón prý explicitně zvažuje myšlenku, že vyslovená jednoslabičná slova nemají části. Ryle svůj argument zakládá na pasáži Theaitétova rozboru první slabiky jména „Sókratés“ na hlásky „s“ a „o“, výměr hlásky „s“ však již nesahal dále než charakteristikou „s“ jakožto neznělé souhlásky, *aphonôn*, a uvozením celé skupiny hlásek typu „b“, které nejen nejsou artikulovaným zvukem, ale za zvuk je prý můžeme stěží považovat, *oute phonê oute psophos*; tento

¹¹⁴ RYLE, G., *Letters and Syllables in Plato*, str. 436.

¹¹⁵ RYLE, G., *Letters and Syllables in Plato*, str. 436.

rozbor je veden čistě na poli fonetickém, nikoliv grafologickém.¹¹⁶ Autor referuje k Platónově úvaze, že většinu znaků hlásek nelze vyslovit oddělitelně vyslovitelnými zvuky, proto se nabízí otázka, zda slabika je pluralitou oddělitelně vyslovitelných částí nebo více nedělitelnou jednotou, a poukazuje na skutečnost, že celá úvaha daného oddílu na poli fonetických prvků se vyznačuje Platónovým užíváním obou termínů *stoicheion* i *gramma* zaměnitelným způsobem. Pasáž (207d) pak podle autora poukazuje na Platónovu nedostatečnou reflexi víceznačné roviny „písmena“ a jeho fonetické roviny. Platón prý mohl zaměnit typ vědění o tom, co fonetický prvek daného jména označuje s věděním o tom, jak psaný znak symbolizuje daný fonetický prvek, autor tuto tezi demonstruje na Platónově problematickém příkladu „znalosti jmen“ „Theaitétos“ a „Theodorus“ – dítě se v modelové situaci jménům učí a umí bez předchozího vysvětlení vyhláskovat ale i zapsat jméno první aniž by znalo správný zápis jméno druhého, zapomene nicméně dodat znak „theta“ – Platón prý přehlíží možnost, že dítě může znát výslovnost obou jmen, přestože jméno druhé zapíše chybně.¹¹⁷

1.4.2 Sofistés (253a)

Ryle zmiňuje i slova Cizince z Eleje, který problematiku míšení a rozdělování idejí přirovnává k příkladu písmen abecedy – *grammata* – některá z nich spojena být nemohou, jiná k sobě patří, ke kombinování písmen se nejvíce hodí samohlásky, bez nichž bychom nemohli ostatní spojovat dohromady. Ryle uvažuje nad tím, že by Platón tuto pasáž mohl rozvést dvěma dodatky – buď zmínkou, že řecký pravopis nedovoluje znaky souhlásek psát vedle sebe ve slovním spojení bez samohlásek, anebo faktem, že je z hlediska fonetického nemožné vyslovit například

¹¹⁶ RYLE, G., *Letters and Syllables in Plato*, str. 436-437.

¹¹⁷ RYLE, G., *Letters and Syllables in Plato*, str. 437.

pouze jednoslabičné slovo aniž bychom vyslovili alespoň jednu samohlásku, a přiklání se k druhé možnosti. Pasáž 261d se zabývá slovy podobně jako v případě písmen přirovnávaných k idejím, rozlišovány jsou podstatná jména od sloves, Ryle poukazuje na nápadnou analogii Platónova rozlišení mezi souhláskami a samohláskami a mezi podstatnými jmény a slovesy, podstatná jména opět podobně jako slovesa nemohou tvořit sama osobě větu, musí být spojována podobně jako souhlásky a samohlásky.¹¹⁸ Ryle doplňuje, že se nejedná o znaky samohlásek, jež by analogicky odpovídaly slovesům, právě samohlásky samotné v textu zastupované znaky prý korespondují se slovesy – respektive s jejich významem jakým přispívají v tvrzení –, obdobně i souhlásky zastoupené znaky prý korespondují s významem podstatných jmen neboli s jejich rolí, kterou přispívají ve tvrzení. Ryle tak navazuje na svoji tezi o nezbytné roli fonetické roviny Platónovy teorie a připomíná, že celá situace je obdobná vztahu mezi písmeny a odpovídajícími znaky a podobně jako základní jednotky psaného projevu nezastupují základní jednotky zvuku, který je má charakterizovat, ani základní jednotky psaného projevu nemohou zastupovat základní jednotky významu a naopak – obráceně –převéde-me-li tuto teorii na aktuální problém, základní jednotky psaného projevu – znaky – zastupují ohled, ve kterém se vyslovovaným jednoslabičným slovům mohou podobat jednoslabičná slova jiná, přestože se od nich v jiných aspektech liší, obdobně ovšem i základní jednotky mluveného projevu – slova – zastupují ohled, ve kterém podmínka pravdivosti nebo nepravdivosti tvrzení může formálně připomínat slova jiná, zatímco se od nich v mnoha jiných ohledech liší.¹¹⁹

Ryleho se opět vrací k analogickému vyjádření téže problematiky a připomíná, že znaky nezastupují přímo zvuky ale funkce zvuků spočívající ve schopnosti abstrahovat rozdílný rys nebo zvuk, se kterým se setkáváme pouze ve společnosti zvuků ostatních v částečně podobných

---

¹¹⁸ RYLE, G., *Letters and Syllables in Plato*, str. 437-38.

avšak částečně odlišných jednoslabičných slovech, která vyslovujeme, obdobně prý izolovaným slovům nelze připisovat základní myšlenky, zprostředkovávají nám ovšem propoziční funkci, kterou jsou abstrahovatelné rysy nebo odlišnosti myšlenek, učíme se prý tomu, co nám zprostředkovávají ne skrze pochopení samotných významů slov ale díky neustálému srovnávání částečně podobných či odlišných slovům nedílných pravdivých a nepravdivých tvrzení. V obou případech je prý možná pouze abstrakce, která je zatížena požadavkem neustálého ohledu na stálost jistých souborů prvku napříč celým polem jejich variací, extrakce těchto prvků však prý možná není.¹²⁰

1.4.3 Polítikos (277e-278d)

Autor upozorňuje na velice důležitou pasáž, ve které Cizinec z Eleje hovoří o učení písmen za účelem formulace filosofické teze o vědění o základech skutečnosti; připomíná tak svým posluchačům způsob, jakým se jako děti učili poznávat písmena a nejjednodušší a nejkratší slabiky včetně častých chyb při začleňování písmen do nových slabik. Ryle vkládá do této problematiky svůj vlastní příklad podobný Platónově hře o chybném rozpoznání písmene „théta“ ve jménech Theaitétos a Theodoros; v případě, že by dítě oproti slovům „roy“ a „rat“ špatně rozeznalo písmeno „r“ ve slově „cry“, bychom údajně měli dítěti umožnit poznat písmeno „r“ ve všech možných juxtapozicích s variabilními písmeny a konstantním písmenem „r“. Platónův slovník by se mohl jevit otevřený v ohledu, zda se jedná o dítě učící se číst a psát písmena nebo o dítě učící se rozpoznat a označit fonetické podobnosti či odlišnosti. Ryle však předpokládá, že Platón se věnuje druhé zmíněné možnosti, jednalo-li by se o samotné znaky písmen, měli bychom k dispozici doslova patent

¹¹⁹ RYLE, G., *Letters and Syllables in Plato*, str. 438.

¹²⁰ RYLE, G., *Letters and Syllables in Plato*, str. 438-39.

v určování pravdivosti tvrzení. Pokud by totiž dítě mělo ovládnout znak „r“, mělo by být cvičeno pouze v samotném opisování znaku, ve správném rozpoznání a pojmenování již napsaného znaku. Znak písmene „r“ je grafickým atomem, může být osamostatně zapisovatelný i nalezený, obvykle se jej i jako samostatný znak učíme aniž bychom byli vystaveni matoucímu vlivu znaků ostatních, znaku písmene „r“ se ovšem v této rovině nevěnujeme s ohledem na jeho fonetickou hodnotu, zabýváme se pouze souhláskou „r“, znakem, jehož zvuk se dítě nicméně může naučit pouze srovnáváním mnoha vyslovovaných slabik obsahujících „r“.¹²¹ Proces učení totiž prý obvykle neprobíhá tak, že by dítě poprvé slyšelo zvuk písmene „r“, vyslovilo ho a dále se ho učilo umístit do slovních spojení či ho v nich rozpoznávalo. Znak „r“ totiž podle autora neznamena zvuk, zastupuje všeobecně známý rys v celé oblasti rozmanitých jednoslabičných zvuků. Byl-li by neextrahovatelný, museli bychom se ho učit pouze abstrahovaně. Tato pasáž podle Ryla přímo navazuje na dialog *Theaitétos* a diskuzi o rozdílné poznatelnosti jednoduchého a složeného na příkladu rozdílnosti poznatelnosti toho, co je vyjádřeno jednotlivými slovy oproti kompletním větám. Na této pasáži Ryle demonstruje svoji tezi o fonetické rovině Platónovy teorie, významy slov jsou totiž prý ve stejném postavení k významům vět jako fonémy k vyslovovaným slabikám, ovšem ne jako znaky k psaným slabikám. Autor pouze uvažuje o tom, proč Platón neosvětlil svůj přístup k jazyku od prvopočátku vysvětlením procesu učení, který se podle autora neodehrává na bázi čtení a psaní znaků abecedy, ale učení, které spočívá ve schopnosti rozpoznání sluchem a vyslovení fonetické hodnoty písmen – souhlásek a samohlásek. Možná však soudobý proces učení psaní řeckých znaků byl obvykle započat poměrně dlouho poté, co byly děti obeznámeny se jmény fonémů, které byly schopny rozlišit a

---

¹²¹ RYLE, G., *Letters and Syllables in Plato*, str. 439.

pojmenovat v původně naučených a nově i analyzovaných mluvených slabikách.¹²²

1.4.4 Filébos (17a-b)

Sókratův příklad o učení písmen je demonstrován na výkladu představy o *Peras* a *Apeiron* s úmyslem vysvětlit písmena abecedy, která jsme se naučily jako děti.

„Hlas (*phoné*), který nám vychází ústy, jest jistě jeden, a na druhé straně zase nesčíselně mnohý, u všech dohromady i u každého zvlášť. ...

Ale ani tou ani onou věcí nejsme ještě moudří, ani že známe jeho nesčíselnost ani že jednotnost; nýbrž to, že známe, kolik je hlásek a jakých, to činí každého z nás znalcem mluvnice.“

Ryle opět připomíná, že Sókratés přirovnává učení písmen k nabývání znalosti v rovině fonetické aniž by se o nich vůbec zmiňoval jako o psaných znacích.¹²³

Ryle se ve svém zkoumání fonetické roviny hlásek u Platóna odkazuje i na pověst o egyptském Theuthovi 18b-c.

¹²² RYLE, G., *Letters and Syllables in Plato*, str. 439-440.

¹²³ RYLE, G., *Letters and Syllables in Plato*, str. 440.

„... vida pak, že by nikdo z nás ani jedné z nich nepoznal samé o sobě bez nich všech, našel zase úvahou, že toto jejich spojení jest jeden celek a všechny že jaksi sjednocuje, i nazval umění (*techné*) pro všechny pro všechny příslušné gramatickým uměním.“

Přestože Theuth v pověsti opět explicitně nevyzdvihuje rovinu fonetickou, písmena, *γράμματα* nebo *στοιχεία*, jsou představována ve své podobě samohlásek, hlásek neznělých a polosamohlásek, nesetkáme se se zmínkou o jejich psané podobě, nicméně i Sókratova řeč předpokládá rovinu fonetickou, psaná písmena se totiž můžeme učit osamostatně, narozdíl od hlásek. Ryle demonstruje tuto zmínku o poznání hlásek typu „b“ a „d“ – jejich skutečná znalost prý spočívá ve schopnosti rozlišit slova kupříkladu „bog“ od „dog“. ¹²⁴

1.4.5 Kratylos

Ryle pojímá celý dialog jako důsledné filologické zkoumání, písmena jsou zde popisována převážně v čistě fonetických termínech, zmiňuje i onomatopoickou teorii, dialog prý neobsahuje pasáž, která by zmiňovala jméno písmene ve formě znaku, Ryle je dokonce přesvědčen, že Platón referuje k písmenům jako k entitám vyslovovaným a slyšeným, nikoliv psaným a čteným, slabika je v Platónově teorii – obdobně jako v případě díla Aristotelova i Sexta Empeirika – obvyklým fonetickým termínem, můžeme tedy prý předpokládat, že pokud jsou písmena se slabikamu spojována, jsou vnímána především na fonetické prvky a

¹²⁴ RYLE, G., *Letters and Syllables in Plato*, str. 441.

nikoliv znaky bez ohledu na užitou terminologii *grammata* nebo *stoicheia*.¹²⁵

Ryleho strategií je nadále podrobnější srovnání fonetické roviny písmen a slabik, které považuje za korespondující s Platónovým analogickým rozbořem sloves a podstatných jmen, se kterým se můžeme setkat v dialogu *Sofisté* (261d), upozorňuje přitom na zvláštnost užívaného slova *rhema*, které se v nevztahuje pouze na slovesa v dnešním slova smyslu, ale na kompletní predikující fráze¹²⁶ obsahující „živá slovesa“¹²⁷ typu „assassinated“ – kupříkladu „assassinated Caesar“ nebo „believed that the earth is flat“. Opírá se přitom o Platónovo přirovnání vztahu sloves a podstatných jmen k vazbě mezi samohláskami a souhláskami, dokonce se domnívá, že roli sloves ve větě bychom mohli ztotožnit s funkcí samohlásky ve slabikách. Samohláska prý zastupuje slabiku, ve které se vyskytuje a váže souhlásky v jednotnou výpověď.¹²⁸

1.4.6 Role slovesa v Platónově konceptu filosofie

Tvrzení nesmí postrádat něco nebo někoho, o čem nebo o kom je vypovídáno a zároveň něco, co je vypovídáno a podobně jako věta musí

¹²⁵ RYLE, G., *Letters and Syllables in Plato*, str. 441-42.

¹²⁶ „... sentences about concepts are nothing but invariant sentences about predicates. As those new ‘entities’, the concepts, are certainly abstract, i.e. are merely a specific way of speaking about predicates, the procedure we have just put forth is rightly called an abstraction. Similarly, those much discussed entities, called sets, can in a well known way be abstracted from sentence forms with respect to truth-functional equivalence, but certainly not vice-versa. As a partial answer to the question of what is the meaning of ‘meaning’, and in accordance with common usage we, therefore, propose concepts now as the meaning (intensional meaning or simply intension) as opposed to the extensional meaning being the set represented by a sentence form) of predicates, thus giving only a contextual definition of meaning.“ – LORENZ LORENZ, K., MITTELSTRASS, J., *On Rational Philosophy of Language: The Programme in Plato’s Cratylus Reconsidered*, str. 19.

¹²⁷ „Live verbs unmistakably advertise themselves as being cores cut out of full sentences. ... They occur only in contexts; indeed they are the live breath of those contexts.“ – RYLE, G., *Letters and Syllables in Plato*, str. 448.

¹²⁸ RYLE, G., *Letters and Syllables in Plato*, str. 442.

obsahovat podmět a „živé sloveso“ i slabika musí zahrnovat samohlásky a souhlásky. Řetězec podstatných jmen podle Ryleho nemá žádnou výpovědní hodnotu podobně jako sled sloves nebo samostatně stojící podstatné jméno či sloveso, Platón totiž prý do své teorie nezahrnul výjimku pro případ jednoslovných vět, podstatná jména a slovesa v jeho teorii podobně se podobně jako samohlásky a souhlásky mohou nezávisle pozměňovat, nemohou však něco sdělovat samy o sobě. Tak jako nemůžeme vyslovit souhlásku samotnou, ani samostatně stojící podstatné jméno nebo sloveso nemůže fungovat stejným způsobem jako úplná věta, ta je nejmenším nositelem pravdivostní hodnoty i nejmenším možným nositelem vědění, mínění a hypotéz. To, co si myslím nebo vím, mohu vyslovit, není to prý pouze něco co bychom mohli zmínit prostřednictvím jména bez „živého slovesa“, Ryle se přitom odkazuje na Sókratovu pasáž o snu dialogu *Theaitétos* (202) a analyzuje Platónův přístup ke slovesům v pěti krocích: etymologie, slovesný čas, činný a trpný rod, tvrzení a implikace.¹²⁹

Kratylos je věnován nespočetným příkladům derivace řeckých slov a Ryle upozorňuje na to, že především od pasáže 411b Sókratés staví svá etymologická zkoumání na rozboru sloves, činí tak prý v rámci herakleitovské tradice. Platón si nicméně tímto aktem podle autora pohrává s myšlenkou, že kořeny jazyka jsou výrazy zachycující dění neboli slovesa, ačkoliv se zdá, že pouze předstírá, že herakleitovská teorie plynutí je úspěšná právě proto, že to, co je skutečné, je možné vyjádřit výhradně ve slovesném čase sloves vyjadřujících dění.¹³⁰

Platón prý upozorňuje ve svých dialozích na užívání slovesného času na mnoha místech (*Timaios* 37-38, *Filébos* 39-40, 59, *Kratylos* 439d, *Theaitétos* 178, *Sofisté*s 262d). V dialogu *Parmenidés* (141 d-e) rozlišuje dokonce osm nebo devět slovesných časů namísto obvyklé trojice časů

¹²⁹ RYLE, G., *Letters and Syllables in Plato*, str. 443.

¹³⁰ RYLE, G., *Letters and Syllables in Plato*, str. 443-44.

minulého, přítomného a budoucího. Platón bere velice vážně nejen problematiku nečasové sféry nebytí, ale i otázku času, která je pro něj prý stejně skutečná (*Sofistés* 248-249, 262d) a poznatelná (*Filébos* 61d, 62b, *Theaitétos* 201b-c).¹³¹

Autor se domnívá, že počínaje dialogem *Euthyfrón* (10) Platón důsledně rozlišuje mezi působícím, *poiein*, a tím, na co je působeno, *paschein*, s ohledem na gramatické rozlišení mezi činným a trpným rodem, „milovat“ či „být milován“ jsou dva velice odlišné stavy, ačkoliv slovesné podstatné jméno „milování“ je stejné v obou případech.¹³²

Narozdíl od Protágora, který důsledně rozlišoval mezi tvrzením a dotazováním, přikazováním, prosbou aj., Platón prý dbá pouze na takové věty, kterými tvrdíme nebo popíráme argumenty, jimiž zprostředkováváme pravdu nebo nepravdu. Věta v tomto případě zastupuje vyjádření ukončeného zkoumání, pokud prohlásíme jisté tvrzení, ukončíme jím rozsah našeho uvažování (*Theaitétos* 190 a, *Sofistés* 262 d, 264 a). Ryle charakterizuje tvrzení v Platónových textech jako kombinaci podstatného jména, pojmenovávaného subjektu, a slovesa, které o subjektu vypovídá; tvrzení jsou dvojí druhu, kladné výroky nebo negativní vyvracení – *phasis* a *apophasis* – (*Sofistés* 263 e, *Theaitétos* 190 a), představa o slovesu jako o kopule se rodí spolu s dialogem *Parmenidés* (162 a), funguje zde jako pouto – *desmos* – slovesné části jmenného přísudku se sponou, *desmos* funguje obdobně mezi samohláskami ve slabikách (*Sofistés* 253 a).¹³³

Ryle se domnívá, že funkci negace Platón připisuje pouze „živým slovesům“, jedná se prý o specifický příspěvek sloves ve větě, který nenáleží podmětu. Negace se prý neobjevuje sama o sobě či v části náležející jménu v seznamu předmětů, odkazuje se na pasáž Platónova

¹³¹ RYLE, G., *Letters and Syllables in Plato*, str. 444.

¹³² RYLE, G., *Letters and Syllables in Plato*, tamtéž.

¹³³ RYLE, G., *Letters and Syllables in Plato*, str. 445.

dialogu *Sofistés* (237-239) a tezi, že není možné mluvit o „nejsoucnu“, protože výraz „nejsoucno“ je vyloučen z bytí jednoho a mnohého. Dialogem *Theaitétos* se Platón navrácí k problému nejsoucna, Sókratés se táže, jak je možné myslet něco, co není a zároveň vidět a slyšet věci, které existují? Ryle situaci vysvětluje příkladem, ve kterém věříme v to, že vidíme člověka, věříme však prý pouze propozicím o člověku, které jsou sdělitelné, ne však pojmenovatelné. Mezi kupříkladu viditelnými věcmi neexistují nejsoucna, vypovídat se můžeme pouze o věcech, o kterých lze mít poznání či mínění, negaci tak můžeme uplatňovat pouze ve spojení s „živými slovesy“ nebo obecně s živými predikativními výrazy, které ve větě plní obdobnou funkci jako živá slovesa. V dialogu *Sofistés* (243) Platón prý jasně zmiňuje, že dilema „. . . není . . .“ a „. . . neexistuje“ náleží problematice „. . . je . . .“ a „. . . existuje.“ Negace „ne“ samozřejmě není sama osobě sloveso, ale je neodlučitelně spjatá s rolí „živého slovesa“. Ryle se domnívá, že celá problematika Parmenidova přístupu spočívá ve vazbě negace „ne“ k subjekt-denotativním výrazům typu „ne-reálný“ nebo „ne-existující“, Platón oproti tomu prý správně umístil negaci „ne“ na stranu věty, která se o výrazu vypovídá – vágněji řečeno ke slovesům. O nejsoucnech není možné činit pravdivé či nepravdivé výpovědi podobně jako o poznání na úrovni pouhého mínění.¹³⁴

Ryle se přitom odvolává i na interpretaci nauky o nejvyšších rodech v dialogu *Sofistés* počínaje pasáží 254. Nejvyššími rody jsou *auto to on*, *tauton*, *heteron*, *kinésis* a *stasis*, autor je nicméně nepovažuje za *summa genera* pojmenovatelných věcí neboli podmětných pojmů, o kterých se lze pravdivě či nepravdivě vypovídat, intepretuje je jako slovesné formy – *summa genera* toho, co lze o podmětných pojmech vypovídat. *Kinésis*, kterou Platón podobně jako Aristoteles používá pro všechny druhy změny včetně pohybu, je obecně slovesné podstatné jméno zastupující všechna „živá slovesa“ a tvary sloves vyjadřujících dění, dělání apod. *Stasis*, klid,

¹³⁴ RYLE, G., *Letters and Syllables in Plato*, str. 445-46.

je slovesným podstatným jménem zastupujícím pokračování a setrvávání. *Auto to on*, jsoucnost, je slovesným podstatným jménem vyjadřujícím samotné existování a vlastnost být něčím. *Tauton*, totožnost, je abstraktním podstatným jménem pro sloveso „je“, které značí identitu. *Heteron*, různost, je pak prý abstraktním podstatným jménem pro slovesnou frázi „není“ odpovídající ne-identitě.¹³⁵ Platónův cíl je podle Rylovy interpretace dokázat, že představa o tom, co je negace „ne“ je konstituována skrze různost, neidentitu či neekvivalenci tvrzení. Negace „ne“ dokonce není externím dodatkem připojovaným ke slovesům náhodně podle dané situace, Ryle svoji interpretaci dokládá příkladem situace – probudí-li se Sókratés (*κωνησις*), situace setrvává je stejném stave, dokud neusne (*στασις*) – jedním tvrzením popíráme jiné. Platónova spleť argumentace týkající se nejvyšších rodů odpovídá i způsobu, jakým zachází s podstatnými jmény a slovesy.¹³⁶ Po uspokojení Theaitétova požadavku ohledně pravdivosti tvrzení – tedy že každé pravdivé či nepravdivé tvrzení se musí o někom nebo o něčem vypovídat, přichází Cizinec z Eleje s výměrem nepravdivého tvrzení jako takového, které je založeno na výpovědi o daném, která je různá od výpovědi pravdivé, Ryle považuje zmínku o různosti, *heteron*, za rozhodující v Platónově koncepci pravdivého a nepravdivého. Ryle se pokouší nastínit koncept různosti tak, jak je nám představen v teorii o nejvyšších rodech ve smyslu různého použití sloves na příkladu nepravdivého tvrzení „Theaetetus is flying.“, pokud nepravdivé je, je pravdivé tvrzení „Theaetetus is not flying.“ A pokud bude možné dokázat, že je pravdivé tvrzení, že „Theaetetus is sitting.“, bude součástí platnosti pravdivého tvrzení, že „Theaetetus is sitting.“ i tvrzení, že „Theaetetus is flying.“ Jesliže bychom ovšem odhalili, že „Theaetetus is sitting.“, nemusíme učinit i druhý objev, že „Theaetetus is not flying.“ „Is not flying“ je součástí toho, co „is sitting“. Ryle svou úvahu o rysu směřování Platónova způsobu

¹³⁵ RYLE, G., *Letters and Syllables in Plato*, str. 446.

¹³⁶ RYLE, G., *Letters and Syllables in Plato*, str. 447.

uvažování nicméně načrtne pouze stroze a navazuje na sérii zkoumání čtvrté kapitoly Russellova díla *Principia Mathematica*. Russell rovněž poukazuje na to, že tvrzení „Brutus assassinated Caesar“ a seznam „Brutus, assassination, Caesar“ jsou dva skutečně odlišné případy, prvnímu případu náleží pravdivostní hodnota, druhý příklad nemá výpovědní hodnotu, slovesné podstatné jméno „assassination“ nevyjadřuje totožnou koncepci jako sloveso „assassinated“, pokud by tomu tak totiž bylo, mělo by slovesné podstatné jméno být schopné nahradit živé sloveso. Ryle upozorňuje na to, že tato nepatrná Russellova zmínka se ukazuje být jádrem věci velkého významu.¹³⁷ Živá slovesa jsou nepochybně jádry plnohodnotných vět a tázat se po tom, co daná živá slovesa znamenají odpovídá otázce po tom, co chtěl mluvčí jejich pomocí sdělit. Živá slovesa nesou funkci zlomků řeči neboli užívání slov a nemohou být pouze součástí vyjmenovaného seznamu, vyskytují se pouze v textu a jsou vskutku živou součástí kontextu, jejich role se víceméně lépe ukazuje v řeckém jazyce oproti anglickému, protože řecká slovesa odkrývají nejen čas, ale i jednotné a množné číslo podmětu a kategorie osoby rozlišující podmět věty, řecká slovesa často sama osobě zastupují celou větu a podobně jako by bylo marné zkoumat význam slov typu „a“, „jestliže“, „proto“, „ne“, „některý“, „nějaký“, „jakýkoliv“ a jiných mimo kontext věty, bylo by i pezpředmětné zkoumat zvuk, který zastupuje znak písmene „b“ mimo fonetický kontext slabiky.¹³⁸

Russell se podobně jako Frege zabýval úlohou a důležitostí živých sloves oproti významu korespondujících slovesných podstatných jmen a došel závěru, že smysl úplné věty je nadřazen smyslu přinejmenším většiny jejích částí. Ryle větu nepojímá větu jako pouhou směsici oddělitelně myslitelných významů slov, významy jejích kupříkladu živých sloves jsou jejími neoddělitelnými abstrahovatelnými rysy, smysl slov je těsně spjat s kontextem celé věty, pokud se tážeme po smyslu živých

¹³⁷ RYLE, G., *Letters and Syllables in Plato*, str. 448.

sloves, spojek nebo negace „ne“, tážeme se vlastně po tom, jakým způsobem tyto slova přispívají k celovému smyslu věty. Ryle se odkazuje na Fregeho a souhlasně se domnívá, že živá slovesa nebo obecně predikativní výrazy jsou pozitivním přínosem pro mezery ve větách, které můžeme doplnit například podmínky, a rozhodovat pak o pravdivosti celého tvrzení.¹³⁹ Tyto mezery jsou vlastně substituovatelnými místy tvrzení. Ryle zdůrazňuje, že Platón velice jasně rozlišuje mezi funkcemi sloves a podstatných jmen, ačkoliv tím neřeší Russellův problém, jakým způsobem je odlišný smysl živých sloves od významu slovesného podstatného jména, které se slovesy koresponduje a jakým způsobem je kupříkladu tvzení „Blank assassinated Blank“ odlišné od významu pouhého slovesného podstatného jména „assassination“. Autor se domnívá, že Platón si tuto odlišnost alespoň částečně uvědomoval a odvolává se na druhou část jeho dialogu *Parmenidés*, ačkoliv se jedná o zcela abstraktně vedenou dialektickou diskuzi na poli nad časovým konceptem a s výjimkou zmínky o *ousia* se zde prý stěží setkáme s užitím jiného slovesného podstatného jména. Abstraktní podstatná jména jsou obecně velice vzácná, setkáváme se zde prý se třemi nebo čtyřmi úseky diskuze, ve kterých Platón poměrně bez omezení zachází s termíny jako „shoda“, „podobnost“, „malost“ apod. Slovesná podstatná jména typu „pohyb“, „klid“, „změna“, „ukončení“, „stávání se“ nebo „přerušeni“ zde vlastně nevyskytují. Dialog *Sofistés* je oproti tomu osvěžující změnou a v diskuzi o nejvyšších rodech je představeno mnoho slovesných či jiných abstraktních podstatných jmen spolu s temnými metaforami typu „participovat“, „směšovat“, „hodit se“ nebo „prolínat se“ bez bližšího vodítka jakou cestou bychom jim měli rozumět, zdali v rámci „složky“ a „sloučeniny“ či v rámci zastoupení termínů „jestliže“ a „proto“ buď jakožto vyjádření vztahů mezi tím, co může být pojmenováno anebo jako kontextu

---

¹³⁸ RYLE, G., *Letters and Syllables in Plato*, tamtéž.

¹³⁹ RYLE, G., *Letters and Syllables in Plato*, str. 448-49.

toho, co může být řečeno.¹⁴⁰ V druhé části *Parmenida* se setkáváme namísto slovesných podstatných jmen typu „pohyb“, „trvání“, „změna“ či „zánik“ s úplnými větami a větnými členy živých sloves typu „pohybuje“, „trvá“, „zanikne“. Platón se podle autora zjevně z jistého důvodu zdržoval užívání slovesných podstatných jmen, jakoby si uvědomoval, že by bylo správné se domnívat, že zacházením s živými slovesy můžeme docílit odhalení něčeho, co by slovesná podstatná jména skrývala.¹⁴¹

Ryle uvozuje problém implikace a připomíná, že implikace ve formě „jestliže“ a „pak“ spojuje vždy dvě věty, teda přinejmenším dvě slovesa, nikdy však dva výrazy. Parmenidés v Platónově stejnojmenném dialogu (136 a-c) opakovaně zmiňuje:

„... je-li mnohost věcí, co z toho musí vycházeti i pro ty mnohé věci samy v jejich poměru k nim samým i k jednomu, a pro jedno v jeho poměru k němu samému i k těm mnohým věcem“

Všechny posloupnosti dialektických operací jsou derivacemi, legitimními či nelegitimními, konsekventů (*protasis*) z antecedentů (*apodosis*), proto je zřejmé, že formulace antecedentů a konsekventů zahrnují celé věty a nezbytně i živá slovesa.¹⁴² Ryle ovšem vyzdvihuje i další ne příliš zřejmý bod, který možná doposud nebyl nikým zaznamenán na příkladu implikace:

¹⁴⁰ RYLE, G., *Letters and Syllables in Plato*, str. 449.

¹⁴¹ RYLE, G., *Letters and Syllables in Plato*, str. 449.

¹⁴² RYLE, G., *Letters and Syllables in Plato*, str. 450.

„If Plato is the uncle of Speusippus, then Plato is the brother of one of Speusippus' parents.“

Tato implikace zůstává platná i v případě, že za jméno „Plato“ dosadíme jména „Robinson“ nebo „Voltaire“ a za jméno „Speusippus“ dosadíme jméno „Brutus“ či „Trotsky“. Implikace zůstává stále nezměněna ať už antecedent či konsekvent vypovídají o komkoliv, nemůžeme však nahradit slovní spojení „is the employer of“ za „is the brother of“.¹⁴³ Přínosem implikací není podmět vět, ale jejich výpovědní hodnota, jmenovitě jejich slovesa, obecně predikativní výrazy. Z tohoto důvodu prý v počátcích logiky byly výrazy jako „Plato“ či „Speusippus“ algebraizovány a nahrazeny proměnnými „a“ a „b“, podobně však nebyly algebraizovány predikativní výrazy či slovesa, ale ani slova „ne“, „všechno“, „některé“, „jestliže“, „a“ aj. Ryle se domnívá, že Platón si uvědomoval, že implikace obdobně jako negace a kontradikce „žijí“ jen tam, kde „žijí“ živá slovesa, ačkoliv se nemyslí, že by dokázal rozlišit, které části implikace jsou nebo nejsou důležité, algebra dosud neexistovala.

Ryle poukazuje že Platónovy pozdní dialogy byly zaměřeny na totožné problémy podstatné pro zkoumání Fregeho i Russella, jmenovitě problémy vztahu mezi pojmenováváním a vyslovováním, mezi významy slov a smyslem vět, soustavy pravdivostních podmínek i role negace „ne“, v neposlední řadě i rozdílem mezi kontradiktorním a opozičním tvrzením tím, co je vyjádřeno spojkami „jestliže“ a „pak“. Ryle považuje Platónův vynikající model fonetické teorie fonetických prvků slabik za skvělé vodítko pro zachycení vlastnosti významů části věty jako „nezávislé variability bez separability“, autor považuje Platónův přístup za přínosnější a dokonce mnohem jasnější, než Fregeho příspěvek k dané problematice.

---

¹⁴³ RYLE, G., *Letters and Syllables in Plato*, tamtéž.

Platón sice neřekl nic o poměru modelu alfabety k teorii idejí či vztahu teorie idejí k modelu alfabety. Kdyby teorie idejí podporovala nebo činila nutným fakt, že ideje jsou pouze podmínnými termíny nadřazeného druhu, nadřazenými pojmenováními, pak by přínosem věty bylo pouze jméno podmětu. Jestliže by nicméně teorie idejí byla alespoň zpola míněna tak, aby osvětlila příspěvek živých predikátů včetně slovesného času sloves k pravdivostní hodnotě tvrzení obsahujících zmiňované podmínky, pak zavedením modelu písmen a slabik Platón pozvedl z mytické roviny teorie idejí problémy, které byly vždy přehlíženy jako zárodečné.¹⁴⁴

2 ZÁVĚR

V závěru diplomové práce stručně připomeneme významnější výkladové tendence, se kterými jsme se v daném bádání setkali, vodítkem by nám mohl být způsob interpretace ονομα napříč Platónovým dílem, jak poukazuje ve své disertační studii věnované problematice dialogu *Kratylos* Bagwell. Bagwell se ve svém zkoumání domnívá, že Sókratovo pojetí ονομα se mění napříč celým dialogem korespondečně s tím, zda se Sókratés věnuje kritickému zkoumání Hermogénovy či Kratylovy pozice, Sachsova či Lorenzova a Mittelstrassova tendence se však ubírá ve snaze pojímat ονομα čistě jako „predikáty“, obdobným přístupem se vyznačuje i analytická tradice Gilberta Ryla. Ryle pracuje precizně s Platónovým pojetím „písmen“ vnímaných primárně jako fonémy nebo prvky fonémů, které se nejprve učíme rozeznávat sluchem jako jméno a vyslovovat jako souhlásku nebo samohlásku a dokládá v několika tezích založených na interpretaci dialogů *Theaitétos*, *Sofistés*, *Politikos*, *Filébos* a *Kratylos*, že Platón chtěl konstruovat svůj model v rámci fonetických termínů. Ryleho strategií je nadále podrobnější srovnání fonetické roviny písmen a slabik, které považuje za korespondující s Platónovým analogickým rozbořením sloves a podstatných jmen, se kterým

¹⁴⁴ RYLE, G., *Letters and Syllables in Plato*, str. 451.

se můžeme setkat v dialogu *Sofistés* (261d), upozorňuje přitom na zvláštnost užívaného slova *rhema*, které se v nevztahuje pouze na slovesa v dnešním slova smyslu, ale na kompletní predikující fráze.

Ve své práci bych se chtěla vymezit vůči Bagwellovu interpretačnímu stanovisku, které předpokládá, že Platónovo pojetí otázky správného užití jazyka není závislé na celém metafyzickém konceptu, leží mimo pravdivostní hodnoty a je založeno na rovině mínění, $\delta\omicron\xi\alpha$, původních tvůrců jmen. Jazyk v Platónově pojetí podle mého názoru zůstává spjat s ontologickým a epistemologickým konceptem Platónovy filosofie. Celý dialog se skládá ze tří zdánlivě nesouvisejících částí, vymezují se však vůči přístupům znevažujícím především Platónova etymologická zkoumání. Sedleyho výkladová intence dokazuje, že Platón pojímal své rozборы jmen vážným způsobem, nevysvětluje nicméně jejich roli. Bagwell tuto problematiku osvětluje v souvislosti s Platónovou snahou znevažít podobné snahy o zkoumání původu jmen sofistů, básníků a některých presokratiků.

Celou pasáž bychom nicméně mohli připsat snaze založit zkoumání o původu slov vážným způsobem, který odpovídá Platónově filosofické tradici a překonává obě zmiňované, ačkoliv celý dialog může vyznívat jako překonání a nadstavba Kratylovy naturalistické pozice, kterou Sókratés podkládá hérakleitovskou tradicí. Ačkoliv je Bagwellova tendence odpoutat problematiku užití jazyka od závazků metafyziky velice zajímavým stanoviskem, neměli bychom ztrácet ze zřetele Sedleyho obhajobu pojmout vážným způsobem Platónův návrh rozšíření idejí o koncepci ideje jména, této teorii můžeme uznat vlastní hodnotu; tak jako se podobají stoly, podobají se sobě i jejich jména v mnoha jazycích („stůl“, „table“, „Tisch“, „tavolo“, aj.) participující na totožné idejí jména stolu.

3 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

1) PRAMENY

PLATÓN, *Platónovy spisy I-V*. Praha: OIKOYMENH, 2003.

2) SEKUNDÁRNÍ LITERATURA

ALLAN, D., J., The Problem of Cratylus *In The American Journal of Philology*, Vol. 75, No. 3 (1954), s. 271-287.

BAGWELL, G., *A Study of Plato's Cratylus*. Pittsburgh, 2010. A Dissertation. Duquesne University.

BENSON, H. H., *A Companion to Plato*. Oxford : Blackwell Publishing, 2006, ISBN-13: 978-1-4051-1521-6.

GRAESER, A., *Řecká filosofie klasického období*. Praha : OIKOYMENH, 2000, ISBN 80-7298-019-X.

GUTHRIE, W.K.C., *A History of Greek Philosophy Volume V: The Later Plato and the Academy*. Cambridge : Cambridge University Press, 1986, ISBN-13: 978-0521311021.

KIRK, G.S., The Problem of Cratylus *In The American Journal of Philology*, Vol. 72, No. 3 (1951), s. 225-253.

LORENZ, K., MITTELSTRASS, J., On Rational Philosophy of Language: The Programme in Plato's Cratylus Reconsidered *In Mind, New Series*, Vol. 76, No. 301 (1967), s. 1-20.

VAN DEN BERG, R.M., *Proclus' Commentary on the Cratylus in Context Ancient Theories of Language and Naming*. Boston : Leiden, 2008, ISBN 978 90 04 16379 9.

WYLLER, E.A., *Pozdní Platón*. Praha : Nakladatelství Petr Rezek, 1996, ISBN 80-86027-00-7.

ROBINSON, R., A Criticism of Plato's Cratylus *In The Philosophical Review*, Vol. 65, No. 3 (Jul., 1956), s. 324-341.

SACHS, J., Observations on Plato's Cratylus *In Transactions of the American Philological Association*, Vol. 9 (1878), pp. 59-68.

SEDLEY, D., The Etymologies in Plato's Cratylus *In The Journal of Hellenic Studies*, Vol. 118 (1998), s. 140-154.

SCHOFIELD, M., A Displacement in the Text of the Cratylus *In The Classical Quarterly, New Series*, Vol. 22, No. 2 (Nov., 1972), pp. 246-253.

4 RESUMÉ

In the diploma thesis resume i will briefly remind more important significant tendencies which were mentioned during the research. The clue could be the way of the interpretation of the word *ὄνομα* in Plato's work as it is pointed by *Kratylos* Bagwell in his dissertation thesis dedicated to the issue of the dialogue. Bagwell in his research thinks that Socrates' theory of the word *ὄνομα* keeps changing across the whole dialogue in dependence on whether Socrates attends to a critical disquisition of Hermogen's or Cratylus' position. Sachs' or Lorenz's and Mittelstrass' tendency considers the word *ὄνομα* only as „the predicates“. Gilbert Ryle's analysis is distinguished by the same approach.

In my thesis i would like to oppose to the Bagwell interpretative viewpoint, which assumes that Plato's concept of the question of the right use of language doesn't depend on the whole metaphysical concept, lies out of the truth values and is based on a meaning plane *δοξα* of the original authors of the names.

The Language in Plato's concept, in my opinion, keeps being adherent to the ontological and epistemological concept of Platon's philosophy. The whole dialog is composed of the three seeming incoherent parts. I oppose to the approaches deprecatory Plato's etymological research. Sedley's interpretative intention proves, that Platon take his analyses of the names in the serious way, however doesn't explain their role. Bagwell makes this issue clear in connection with Plato's try to disparage similar researches of the origin of the names of the sophists, poetists and some pre-socratists.